YENİ ANAYASA YAPIMI VEYA DEĞİŞİKLİĞİ ÇALIŞMALARINDA 1982 TÜRK ANAYASASINDAKİ "DEVLETİN BÖLÜNMEZ BÜTÜNLÜĞÜ" "ÜNİTER" VE "ULUS - DEVLET" İLKELERİNİN ANAYASAL DEĞERİ

Prof. Dr. R. Cengiz DERDİMAN*

ÖZET

Ülkemizde başlatılan yeni anayasa yapımı ya da değişikliği çalışmalarında, Anayasada, "Devletin bölünmez bütünlüğü" ilkesine, yer verilmelidir. Anayasada "Üniter" ve "ulus-devlet" ilkelerinin gereklerine yer verilmelidir. Bu maksatla;

1. Yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesi ve güçlendirilmesi; bunların, sadece idarenin bütünlüğünü sağlamak amacıyla etkin denetlenmeleri,
2. Kendini farklı addeden herkesin Millete aidiyetini esas alan, kapsayıcı vatandaşlık tanımı yapılması,
3. Resmî dilin Türkçe olması,
4. Herkesin zorunlu olarak Türkçeyi öğrenmesi,
5. Kendini farklı addeden ve makûl bir orandaki gruplara, kendi dillerini öğrenmeyi talep etme hakkı verilmesi, benimsenmelidir.

Makale, bu konuların tartışmakta ve vardığı sonuç ve önerileri içermektedir.

* Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı, e-mail: rcderdiman@uludag.edu.tr

GİRİŞ

1982 Anayasasının, darbe döneminin ürünü olduğu; insan haklarını yeterli derecede güvence altına almadığı; referandumda çok yüksek bir oranla kabûl edilmiş olsa da anayasa aleyhinde konuşmanın yasak olması sebebiyle kullanılan oyların içe sinmediği; birçok hükmünde anlatım bozuklukları bulunduğu: hükümlerin bir birleriyle bağlantısı ve bütün bir Anayasa mesajı bakımından da anlaşılmaz, uzun ve karmaşık olduğu; üzerinde uzlaşılabilecek bir Anayasal ruhu veremediği; bir Anayasayı askerlerin değil Milletin de yapabileceğinin ve bunun demokratik bir tutum olduğunun bilinmesi gerektiği gibi gerekçelerle, Ülkemizde yeni bir Anayasa yapımı süreci başlatılmıştır. Bu, ciddî mesafe kateden yeni Anayasa yapımı kamuoyunca da çoğunlukla desteklenmektedir.

Anayasa yapma sürecinin kesintiye uğraması halinde bile, Anayasa yapımı sürecindeki kazanımları büsbütün terk etmek akıl kârı olmadığından, Anayasada, demokratikleşmeyi sağlayıcı geniş kapsamlı değişiklikler yapılması zarurî görülmektedir.

Yeni Anayasa yapımı ya da değişikliğinde; "Devletin bölünmez bütünlüğü"nün deklare edilip edilmemesi ve bu ilkeyle doğrudan ilişkili olan "üniter devlet" ve "ulus devlet" kavramlarının yer alıp almaması, tartışılması gereken konu olarak gözükmektedir. Bu tartışma, konuların Anayasal değerini saptamaya da katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada, Anayasal açıdan "devletin bölünmez bütünlüğü", "üniter devlet" ve "ulus devlet" kavramlarının, anlamları, boyutları ve kapsamları üzerinde durulacaktır. Bu çalışma, üniter yapıyı ilgilendiren kimlik ve dil gibi önemli iki soruna da açıklık getirmek gayesi taşıdığından kapsamı haliyle genişlemiştir.

Çalışmamızın içeriği, güncel örneklerle desteklenmesini ve dipnotlarda fazlaca kaynaktan yararlanılmasını ve ek bilgilere yer verilmesini zorunlu kılmıştır. Çalışmanın Anayasal niteliği itibarıyla, yeni süreçte demokratik anayasaya katkı sağlaması temennimizdir.

1. "DEVLETİN BÖLÜNMEZ BÜTÜNLÜĞÜ" İLKESİNİN "KENDİ İÇİNDE BİR BÜTÜN OLARAK" ANLAMI VE KAPSAMI

Bir anayasal ilke olarak, "Devletin bölünmez bütünlüğü", devletin "ülkesi" ve "milletiyle" bölünmez bütünlüğü demektir. Buna göre, devlet ülke ve milletiyle bütün olacak ve bu bütünlük bölünmezlikle sağlanacaktır. "Bölünmezlik", "bütünlüğü" devam da ettirmiş olacaktır.

"Bölünmezlik", bir bütünün, ayrı ayrı parçalara ayrıştırılmasının mümkün olmamasını; bu bütünün maddî ve ruhî bakımdan ayrıştırılması halinde özelliğini kaybedeceğini anlatmaktadır.

"Bütünlük" ise, bölünmezliğin bir sonucu olup, bir değer, olgu, varlık veya nesnenin kendini oluşturan unsur ve özelliklerin bir araya gelmesiyle oluşan durumu anlatmış olmaktadır. Bu unsur ve özellikler maddî ve ruhî bakımdan bir bütün olarak görülmüş olmaktadır.

"Devletin bölünmez bütünlüğü", devletin ülkesi ve milletinin bir birini tamamladığı; bir milleti, mekân olarak yerleştiği ülkeden kısmen veya tamamen ayırmanın mümkün olamayacağı anlamına gelmektedir.

Devletin bölünmez bütünlüğü ilkesi, devleti ülkesi ve milletiyle korumayı garanti altına almayı amaçlamaktadır.[1] Devletin bölünmez bütünlüğü, içeride milletine karşı gelecek tehlike, milletin kaygı ve endişelerini giderici, özgürlükleri garanti edici içerik taşır. Devletin bölünmez bütünlüğü, öncelikle ve kendine özgü olarak, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, bu bölünmezliği ihlâl edici olup da içeriden ya da dışarıdan gelebilecek her türlü tehlike, tehdit ve saldırıya karşı korunmasını ifade eder.[2]

Devletler, bekâları için, kendi birlik ve bütünlüklerini içeride de, dışarıya karşı da korurlar; korumak zorundadırlar.[3] Bu nedenle, devletin bölünmez bütünlüğü, siyasal iktidarın çokluğuna dayanan federal devletlerde de devletin mevcut yapısını korumak açısından benimsenebilir.[4] Ülkenin bölünmezliği ilkesi, ayrılma ya da bölünme hakkına izin vermeyen bütün devletler bakımından geçerli ilke olmaktadır.[5] Her devletin kendi varlığını ve bağımsızlığını koruması esastır. Bağımsızlık, devletin başka bir siyasî otoriteye tâbi olmaması şeklinde değerlendirilir.[6] "Türkiye'nin güvenliği" dendiğinde, ülkenin devleti ve milletiyle varlığını ve bölünmez bütünlüğünün hayatî olarak devamlılığı anlaşılır.[7]

---

1 Aynı kanaat: Yavuz Atar, *Türk Anayasa Hukuku*, Güncelleştirilmiş 3. baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2005, s. 54; Anıl Çeçen, Üniter Devlet, *Türkiye Cumhuriyeti Ulus Devleti,* Fark Yayınları, Ankara, 2007, s. 317.

2 Bakınız: Anayasa Mahkemesinin 2010/82 sayılı kararı.

3 Karl Doehring, *Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku),* yeniden düzenlenmiş 2. baskıdan çev: Ahmet Mumcu, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2002, s. 143, 144.

4 Aynı kanaat: Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku,* Gözden geçirilmiş 12. baskı, Yetkin yayınları, Ankara, 2011, s. 79; Atar, s. 54.

5 Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi,* 6. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2004, s. 205'den nakleden, Yavuz Sabuncu, *Anayasaya Giriş,* yenilenmiş 11. bası, İmaj Yayınları, Ankara, 2005, s. 31.

6 Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk,* Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s. 147-152.

7 Çeçen, s. 317.

Bu ilkenin devlet yapısı bakımından hukuksal sonucu, tek olan egemenliğin, yine ulus ve ülke bütünlüğünden oluşan tek bir (üniter) devlet yapısıyla bütünleşmesidir.[8]

Egemenlik (hâkimiyet), devletin unsuru olup her devlette olması gereken en üst emretme gücü ve devletin varlık alâmetidir. Bu nedenle konuya sistemli olarak değinen Jean Bodin'den[9] beri söylendiği gibi, egemenlik bölünemez. Devletin bölünmez bütünlüğü ilkesi; hem egemenliğin bölünmesiyle birden fazla devletlerin ortaya çıkmasını, hem de siyasal iktidarın dikey bölündüğü[10] (federal) bir yapıyı engeller. "Egemenliğin bölünmezliği" ülke ve milletin bölünmez bütünlüğü ile garanti edilebilir.

Anayasanın 3. maddesindeki "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü"ne dayanılarak, federatif bir yapı kurma imkânın olmadığı belirtilmektedir.[11] Anayasa Mahkemesinin (siyasî parti kapatma) 1996/1 sayılı kararı göre, Türkiye Devleti tekil bir devlettir. Millî devlet olmanın, yani bir milletin bağımsız devlet durumunda örgütlenmesinin doğal sonucu olan bu nitelik, etnik, dinsel ya da başka herhangi bir düşünceyle ülkenin federe devletlere veya özerk bölgelere ayrılmasına olur veremez.[12]

2. "ÜLKENİN" VE "MİLLETİN" HER BİRİSİNİN BÖLÜNMEZ BÜTÜNLÜĞÜNÜN ANLAMI VE KAPSAMI

2.1. "Devletin 'Ülkesinin' Bölünmez Bütünlüğü"nün Anlamı ve Kapsamı

Yukarıda açıklananlarla birlikte devletin ülkenin bölünmez bütünlüğünün anlamı ve kapsamı şöyle belirlenebilir:

---

8 Atilla Nalbant, *Üniter Devlet,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 65, 66; Yusuf Şevki Hakyemez, *Militan Demokrasi Anlayışı ve 1982 Anayasası,* Seçkin Yayınları, Ankara, 2000, s.203.; Mümtaz Soysal, *100 Soruda Anayasanın Anlamı* 6. baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 181.

9 Willian Ebenstein, *Siyasî Felsefenin Temel Düşünürleri,* 4. Baskı, Çev: İsmet Özsel, Şule Yayınları, Ankara, 2005, s. 190.

10 Siyasî iktidarın yatay bölümlenmesi, bir devlette, egemenliğin yasama, yürütme ve yargı olmak üzere ayrılmasıdır.

11 Örneğin Bakınız: Fevzi Demir-Şükrü Karatepe, *Anayasa Hukukuna Giriş,* Bilgehan Basımevi, İzmir, 1986, s. 159, 160; Mehmet Şirin Yaşar, *Türkiye'de Mülkî İdare Sistemi ve Mülki İdare Amirliği,* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (İdare Hukuku) Anabilim Dalı, Ankara, 2011, s. 95; Soysal, s. 178 vd; Özbudun, s. 79; Nalbant, s. 64, 175.

12 Anayasa Mahkemesinin siyasî parti kapatmaya ilişkin 1996/1 sayılı kararı.

1. Devletin ülkesinin hiçbir şekilde bölünemeyeceğini ifade eden bu ilke, devletin ülkesinin, bütün tehdit tehlike ve saldırılara karşı, bölünmez bütünlüğünün sağlanması ve korunmasını ifade eder. Bu, devletin üzerine düşen bir yükümlülük, Milletin de Devletten isteyebileceği isimsiz bir temel haktır.
2. Bu ilke, Devletin ülkesinin tamamının ya da bir kısmının terk edilmesini ya da (başka devlete) devredilmesini[13] yasaklar. Bu ilke sebebiyle, ülke içi idarî birimler de dâhil,[14] hiçbir merci ya da kişiye ülkenin belli bir bölgesini ayırma yetkisi verilemez.
3. Bu ilke, devletin, egemenlik hakkından vazgeçmesini[15] veya egemenliğini tamamen veya kısmen belli bir coğrafî mekâna devretmesini yasaklar.
4. Devletin, egemenliğin bir kısmını ulusüstü bir yapıya devretmesi bu ilkeye aykırı olur.[16] Bu ilke, üniter devletlerde, federatif yapıya kapalıdır.[17] Bu ilkeden dolayı, siyasî iktidara ortak olacak ulusaltı topluluklar oluşmasına da izin verilemez.[18]
5. Siyasî özerkliği sağlayan bir yöntem ya da"demokratik özerklik" veya bölgeselleşme şeklinde bölgeli devlet ihdası da ilkeyle çelişir.[19]

Bölgeli devlet üniter devletin bir versiyonuymuş gibi görülemez. Bölgeli devletlerde, ülkede "tek" bir yargı olsa da siyasî iktidar "tek" değildir.[20] Bölgeli devlet, idarî yönden merkezî yönetimin denetleyemediği siyasî özerkliğe sahip bölgelerin oluştuğu devlettir. Merkezden yönetimin vesayet denetimine tâbi yerinden yönetim modelindeki vesayet denetiminin en aza inmesi bile,[21] ortaya siyasî yönden özerk bir "bölge"[22] çıkarabilmektedir. İşte devletin "ülkesinin" bölünmez bütünlüğü, vasıflarını resmettiğimiz siyasî yönden "yerelleşmeye" veya "bölgeselleşmeye" izin vermez.

---

13 Hakyemez, s.203; Soysal, s. 181.

14 Nalbant, s. 68.

15 Soysal, s. 182, 183.

16 Soysal, s. 183, 184.

17 Aynı kanaat: Kemal Gözler, *Devletin Genel Teorisi,* 3. Baskı, Ekin Yayınları, Bursa, 2011, s. 102; Soysal, s. 181; Anayasa Mahkemesinin siyasî parti kapatmaya ilişkin 1996/1 sayılı kararı.

18 Hakyemez, s. 203.

19 Anayasa Mahkemesinin siyasî parti kapatmaya ilişkin 1996/1 sayılı kararı.

20 Aksi görüş Ümit Kardaş, *Ulus Devlet ve Küreselleşme Kıskacında Demokrasi ve Hukuk Krizi,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 117.

21 Bakınız: Dilek Kurban-Serkan Yol açan (Hazırlayanlar) *Kürt Sorununun Çözülmesine Dair Yol Haritası: Bölgeden Hükûmete Öneriler,* TESEV Yayınları, İstanbul, 2008, s. 10, 37, 38.

22 Nalbant, s. 257.

6. Bu ilke, devletin hayatını bir başka "ad"la sürdürmesine de engeldir. Çünkü, devlet, belli bir adı olan ve bu ad ile, ülkenin, milletin ve diğer niteliklerin bütünleştiği kişidir. Örneğin "Türkiye Cumhuriyeti", bir devlet olarak, bu adla bağlantılı vasıfları, bünyesinde toplamıştır.

2.2. "Devletin Milletinin Bölünmez Bütünlüğü"nün Anlamı ve Kapsamı

Devletin milletiyle bölünmezliği de, ülke içinde yaşayan ve "millet olma seviyesine gelmiş" insan topluluğunun kendi aralarında bir bütün oluşturmuş olmalarını; siyasal farklılık ya da ayrışmanın olmadığı şeklinde "bölünmezlik" hâlini anlatır.

Milletin bölünmezliği ilkesinin anlam ve kapsamı hakkında da şunlar söylenebilir:

1. Bu ilke, ister içeriden ister dışarıdan gelsin, devletin, toplumun bir kesimiyle diğer kesimini bir birinden ayrıştıran her türlü tehlike, tehdit ve girişime karşı koruma faaliyetlerini üstlenmesini öngörür.
2. Bu ilke, siyasî iktidarın ulus tarafından kullanılmasını öngördüğü için, sınıf egemenliğini[23] ya da ayrımını önler. Bu ilke, millet bünyesindeki insan topluluğunun bir kısmının, ülke içinde siyasî bakımdan farklılaştırılmasını yasaklar.
3. Anayasa ve uluslararası belgelere göre kabûl edilen azınlıklar, bu ilkeye zarar vermeyen istisna teşkil ederler. Ülkemizde, yalnızca Müslüman olmayan vatandaşlar azınlık statüsündedirler.[24] Bu ilke gereğince, belli bir kesime, Anayasaya ve Uluslararası belgelere aykırı olarak yeni bir azınlık statüsü tanınamaz.
4. Bu ilke, her bir vatandaşın veya belli bir kesimin, Anayasa, uluslararası andlaşma ve kanunlara aykırı olarak[25] vatandaşlıktan çıkarılmasına veya sınırdışı edilmesine engel teşkil eder.

---

[23] Soysal, s. 182.

[24] Hasan Tunç, "Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt 8, sayı: 1-2, ss: 151-210, s. 187.

[25] İtalyan Anayasasının 26. maddesinde, vatandaşın sınır dışı edilmesine sadece uluslararası anlaşmalarda belirtilen durumlarda izin verilmektedir. Alman Anayasası, 16. maddesinde Alman vatandaşlığının geri alınamayacağını ve vatandaşlığın, ilgili kişinin arzusuna aykırı olarak, vatansız kalmaması şartıyla, ancak bir yasaya dayanarak kaybettirilebileceğini hüküm altına almıştır.

5. Bu ilke devlete, egemenliğin millet tarafından kullanılmasını ve vatandaşlara, yönetime katılmada ve her türlü muamelede eşit davranması yükümlülüğü yükler.[26]

Bu ilke, devletin "millî birlik ve beraberliğini" ve "millî dayanışmayı" sağlanması için politikalar geliştirmesini öngörür. Bir kısım yazarlar, millî birlik ve beraberlik gibi deyimlerin fetişleştirici ve içeriklerinin belirsiz olduğunu belirtmektedirler.[27] Bu ilke, ulusa sadakat anlayışını teşvik eder, milletin bir bütün olmasını sağlar. Anayasamızdaki "tasada ve sevinçte ortak olmak" ve "sosyal devlet" gibi ilkeler birlik ve beraberlik ruhunu somutlaştırır. Birlik ve beraberlik anlayışı, her bir insanın, başka insanların dertleriyle dertlenebilmesini öne çıkaran, modern sorumluluk bilinciyle mutlu yaşama imkânı verir.[28]

3. DEVLETİN BÖLÜNMEZ BÜTÜNLÜĞÜNÜ KORUMA YETKİSİNİN MAHİYETİ, ÖLÇÜSÜ VE DAYANAKLARI

3.1. Devletin Bölünmez Bütünlüğünün Korunmasının Kamu Hukuku Açısından Mahiyeti ve Ölçüsü

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü sağlamak ve devam ettirmek, içeride ve tüm devletlere karşı ileri sürdüğü mutlak haktır.

1. Bağımsız ve eşit egemen bir "devlet"[29] olarak tanınmak ve bağımsızlığına saygı gösterilmesini istemek;
2. Başka devletlerin kendisinin içişlerine karışmamasını istemek;
3. Devletin bölünmesini teşvik ve tahrik edecek terörist faaliyetler başta olmak üzere, hiçbir girişim ve faaliyette bulunulmamasını istemek;

Şeklinde belirlenebilir.

Devletin, bölünmez bütünlüklerini uluslararası alanda ve kendi içinde koruması için güvenlik faaliyetlerini yürütürken insan haklarına bağlılığı prensibinden ayrılamaması gerekir. Devletin ülkesi ya da milletinin bölünmezliği

---

[26] Bakınız: Anayasa Mahkemesinin (siyasî parti kapatma) 1993/1, 1999/1 ve 2009/4 sayılı kararları.

[27] Ahmet İnsel, *Türkiye Toplumunun Bunalımı,* 8. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 296-299.

[28] Meselâ İrlanda Anayasası İrlanda Ulusuna sadakati ve Devlete bağlılığı tüm vatandaşlarının temel siyasi görevleri addetmiştir.

[29] R. Cengiz Derdiman, *Anayasa Hukuku,* Yeni Düzenlemelere Göre Güncellenerek Yazılmış 2. Baskı, Alfa-Aktüel Yayınları, Bursa, 2011, s. 151; Pazarcı, s. 538.

prensibine aykırı sayılacak her türlü girişimleri defetmek için kullanacağı yetkiler açısından; bu yetkilerin hangi organ, kurum ve kuruluş tarafından, hangi yöntemlerle ve ne ölçüde kullanılacağına ilişkin kurallar, hukuka ve çağdaş insan hakları prensiplerine uygun olarak belirlenmelidir.

Bu nedenle, bu ilkenin korunması için gerekli yetkiler kanunla konulmalı ve bu yetkiler kullanılırken, her bir aykırı faaliyetin ağırlık derecesini göz önünde bulunduran "ölçülülük" ilkesi ihlâl edilmemelidir. Devletin, hoşgörü sınırlarını aşan; yakın, açık ve görünür tehlike teşkil eden aykırı fiillere karşı, bölünmez bütünlüğünü koruması, iç hukukun da uluslararası hukukunda devlete verdiği haktır.[30]

3.2. Devletin Bölünmez Bütünlüğünün Korunmasının Hukukî Dayanakları

Devletin bölünmez bütünlüğünü sağlamasının ve koruması şu gerekçelere dayandırılabilir:

3.2.1. Devletin Varlığının Zorunluluğu ve İnsan Haklarını Güvence Altına Alması

Devlet zamanımızda insanların bir arada yaşamasını öngören organizasyon olarak zorunlu bir seçenektir. Farklılıkları, başıboşluğa karşı bir arada tutan çözümdür.[31] Devlet, iktidarın kurumsallaşması demektir. Devlet, şefin, derebeyin hükümranlığına değil; "sürekli, soyut ve kurumsal bir varlığa itaat" anlamına gelmektedir.[32]

Devletlerin güçsüzleştirmesinde, dış güçlerin, Avrupa Birliği ve konudan çıkarı olan ulusaşırı sermaye şirketlerinin[33] politikaları etkili olmaktadır. Dış etkilerin politikaları daha çok devletleri sonlandırmak değil, güçsüzleştirmek, araya nifak sokmak amacı taşımaktadır.

Devletin, toplumsal düzeni,[34] güvenliği, özgürlükleri ve adaleti güvence altına almak gibi yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için, varlığını koruması ve yaşatması

---

30 Uluslararası hukuk Nikaragua'nın ayrılıkçı terör örgütüne karşı yapmış olduğu müdâhaleyi meşru müdafaanın gereği addetmiştir. Nikaragua dâvâsı, isyancı kuvvetlere dış ülkelerin yardım edemeyeceğinin altını çizmektedir. Bakınız: Pazarcı, s. 514-516, 533, 534.

31 Aynı kanaat: Ali Yaşar Sarıbay, *Demokrasinin Sosyolojisi, Çoğunlukçuluk ve Çoğulculuk Arasında Türkiye*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2012, s. 125.

32 Münci Kapani, *Politika Bilimine Giriş,* 17. basım, Bilgi yayınları, Ankara, 2005, s. 35, 36.

33 Ali Tayyar Önder, *Türkiye'nin Etnik Yapısı Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler,* Genişletilmiş 19. Baskı, Fark Yayınları, Ankara, 2007, s. 27.

34 Andrew Heywood, *Siyaset Teorisine Giriş,* çev: Hızır Murat Rıza, Küre Yayınları, İstanbul, 2011, s. 198.

gerekmektedir. Devletin bölünmez bütünlüğünü koruması, insan haklarını garanti etmek için zorunludur. Devlet kendini, temel hakları güvence altına alarak, koruyucu bir görev üstlenir.[35] Anayasa düzeni temel hakları temel esas kabûl eder.[36]

3.2.2. Devletin "Kişi" Olarak Yaşaması Gereği

1. Devlet, uluslararası hukukta ve içeride "tüzel kişi" olarak; haklarını kullanır, yükümlülüklerini yerine getirir.[37] Devletin, bir tüzel kişi olarak ulusal ya da uluslararası ilişkilerinden doğan hak ve yükümlülüklerini yerine getirmesi için, varlığını devam ettirmesini şarttır.
2. Millet, Devleti meydana getiren bilinçli ve kendinden ayrı bir ruhu olan topluluktur. Milleti ve dolayısıyla Devleti canlı tutan, bu bilinç ve ruhtur. Devletin parçalanması ya da çözülmesi ruhun ölümü olacaktır. Bu ruhun ve dolayısıyla Devletin ölmemesi için, kendini koruması gerekmektedir.

Fransız kamu hukuku doktrininin benimsediği bir tanım olarak devlet, bir bakıma "milletin hukukî kişilik kazanmış" halidir.[38] Bu minvalden bakıldığında, kişinin kişiliğine karşı saldırı meşru müdafaasını gerektirir. Devletin kendisini bu cihetle meşru müdafaası da gereklidir.

Bir ülkenin mevcut yapısı da kendine has bir "bütünlük" içerir. Bir ayrışma ya da bünye değişikliği, bütünlüğün bozulması anlamına gelir. İşte bütünlüğü için "ülke yapısına" yönelecek bölücü faaliyetlere karşı devletin kendini müdafaası kaçınılmazdır.

Devlet, ülkesi üzerinde, egemenliğinden kaynaklanan mülkiyet hakkına da sahiptir. Bu hak, özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerinin eşya hukukuna tâbi mülkiyet haklarından farklıdır. Devletin eşya hukukuna tâbi hakları için de durum aynıdır. Devlet ve diğer kişilerin mülkiyet haklarına "medenî mülkiyet hakkı" denilebilir. Devlet idaresinin hüküm ve tasarrufunda bulunan idare hukukuna tâbi "kamu malları" da idareye, mülkiyet üzerinde idarî tasarruf hakkı vermektedir. Devletin ülkesi üzerinde tesis ettiği bir başka hakkı,[39] ko-

---

35 Bakınız: Reiner Thillmans, Wehrhaftigkeit und Werthaftigkeit –der Ethische Grundkonsens als Existenzvoraussetzung des freiheitlichen Staates, *Wehrhafte Demokratie,* Heraus Gegeben: Von Markus Thiel, 2003 J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 2003, s. 27

36 Aynı kanaat: Thillmans, s. 26

37 Demir-Karatepe, s. 26, 27.

38 Kapani, s. 35.

39 Recai Galip Okandan, *Umumî Amme Hukuku, Devlerin Doğuşu, Pozitif ve Teorik Gelişmesi ve Unsurları,* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları no: 479, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976, s. 731.

ruma ve kollamayı haklı çıkaran bir "siyasî mülkiyet hakkı"dır. "Devletin ülkesi", diğer devletlerle ilişkilerinde, sadece "ait olduğu devletin mülkü" olarak görülür.[40] Devlet bunu koruma yetkisini, vatan topraklarını başka ülkelere karşı korumak ve bağımsızlığı sağlamak; bölünmeyi, ayrışmayı, siyasal iktidar çoğalmasını, kamu mallarına ya da özel hukuk kişilerinin mallarına gelecek tecavüzleri önlemek için kullanır.[41]

3.2.3. Sosyal Sözleşme Teorisinin Hayata Geçirilmesi

Sosyal sözleşme teorisine göre devlet; toplumun birlikte yaşamak amacıyla bir siyasal teşkilâtın yönetimine tâbi olmaları için, aralarında yaptıkları varsayılan bir sözleşmeye dayanır.

Edmund Burke'e göre, sosyal sözleşmeyle ortaya çıkan devlet, kendi içinde bir bütün olup, bundan geri dönmek mümkün değildir. Bu, toplumda uzun yıllar yaşanan değerleri paylaşmaya ortaklıktır.[42] Yönetenleri ve yönetilenleri bu sözleşmeye uymaya zorlayan, gelenek, belli bir hatıra mirasına sahip olmak, ulvî ve dinî duygular ve somut zorlamalardır.[43]

3.2.4. Anayasa ve Uluslararası Kurallar

Devletin bölünmez bütünlüğünün korunmasının Devletin görevi olması Anayasadan kaynaklanmaktadır. Anayasanın korunması, hem anayasal düzenin korunmasını, hem yönetilenlerin hak ve hürriyetlerinin garanti edilmesini ve hem de güvenliğin sağlanması içermektedir.[44]

Bir kısım uluslararası belgelerde devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü garanti edilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 12.12.1974 tarihli ve 3314 sayılı kararıyla ülke bütünlüğü ilkesini kabûl etmiş, buna aykırı silâhlı faaliyetleri devletin meşru müdafaası sebebi saymıştır.[45] Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun bildirilerinde, hiçbir ayrım yapmadan tüm toplumu temsil eden bir devlette belli bir kesimin self-determinasyon ilkesinden yaralandırılması mümkün görülmemektedir.[46]

---

40 Okandan, s. 741.

41 Aynı kanaat: Okandan, s. 737.

42 Ebenstein, s. 267, 268.

43 Aynı kanaat: Emmanuel Terray, Devlet, rastlantı ve zorunluluk, bir tarih üzerine düşünceler, çeviren: Gürbüz Sarı, *Devlet Kuramı,* Derleyen: Cemal Bali Akal, Dost Yayınları, Ankara, 2000, ss. 95-105, s. 102.

44 Hans Hugo Klein, Verfassungstreue und Schutz der Verfassung, *Veröffentlichen der Vereinigung der Deutschen Staatsrechtslehrer,* jahr: 1979, Heft: 37, ss. 55-104, s. 57.

45 Pazarcı, s. 513; Gözler, Devletin…, s.76;

46 Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 24.10.1974 tarihli ve 2625 (XXV) sayılı Birleşmiş Milletler Andlaşmasına uygun Olarak Devletlerarası işbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hu-

4. "DEVLETİN BÖLÜNMEZ BÜTÜNLÜĞÜ"NÜN DEVLETİN YAPISINI BELİRLEMEDEKİ ROLÜ

4.1. "Üniter Devlet" ve "Ulus - Devlet" Kavramları

"Üniter devlet" deyimi "Devletin bölünmez bütünlüğü" ilkesinin gerektirdiği siyasî ve hukukî bütünlüğü anlatmaktadır. Özgün olarak vatan toprağının bütünlüğünü ifade eden üniter devlet, devletin yapısı bakımından Devletin "bir"liği, "tek"liği anlamına gelir. "Tek devlet"te, devletin içinde başka devletler ya da devletçikler ve egemenlikler yoktur. Üniter devlet yapısı içinde, devletin unsurlarının hepsi tektir.[47] Devletin "bir"liği, ülkede, egemenliğin, hukuk düzeninin, emretme fonksiyonunun, "bayrağın ve birliği sağlayan dilin"[48] tek olmasını belirtir.[49] Ülke genelinde tek hukuk, tek parlamento, tek yargı ve kanun birliğine sahip devlet üniter devlettir.[50] Üniter devlet kavramı, siyasi anlamda idarenin tek merkezliğine işaret eder.[51] Bu nedenle "idarî yönden yerinden yönetim" "üniter devlet"e ters düşmez.

Üniter devlet ulus devletle aynı anlamı ifade etmektedir. "Ulus devlet"e, ulusu öne çıkaran bir anlam da yüklenebilir. Bu yönden ulus devlet, bir devletin "milletinin" bölünmezliğini ifade eder. Devletin ülkesi ve/veya milletiyle "tekliğini" anlatmak için ekseriyetle "üniter devlet" tâbiri kullanılmaktadır.

Üniter devlet, aynı zamanda bir ulus-devlet vasfını taşıdığından, egemenliğin sahipliğini ulusa veren bir anlayışı getirmiştir. Bugün ulus-devlet, egemenliği millete veren demokrasinin bir gereği ve genel çerçevesidir.[52] Egemenliğin ulusa geçmesi yurttaşlığın önem kazanmasına sebep olmuştur.[53] Ulus devlette tek bir vatandaşlıktan bahsedilmesi de milletin bölünmezliği ilkesinin gereğidir. Anayasamızın 6. maddesinde "egemenliğin kayıtsız şartsız Millete ait olduğu"

---

kuk İlkeleri Bildirisi ile 25.06.1993 tarihli ve A/CONF. 157/4 sayılı İnsan Hakları Dünya Konferansında kabûl edilen Viyana Eylem Planı, bakınız: Pazarcı, s. 142; Gözler, Devletin..., s. 62, 63.

47 Çeçen, s. 53.

48 Çeçen, s. 53.

49 Christoph Möllers, *Staats als Argument,* Mohr Siebeck Tübingen, 2011, s. 231, 232

50 Aynı kanaat: Yaşar, 97.

51 Bakınız: Anayasa Mahkemesinin siyasî parti kapatma dâvâsında verdiği 2008/1 sayılı kararında dâvâlı siyasî parti savunması.

52 Krş: Cengiz Çağla, *Siyaset Bilimi,* Omnia Yayınları, İstanbul, 2010, s. 320.

53 Mehmet Akad-Bihterin Vural Dinçkol, *Genel Kamu Hukuku,* Geliştirilmiş 3. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2004, s. 185.

hükme bağlanmıştır. Buna göre, egemenlik herhangi bir kuruluş, merci veya kişi tarafından kullanılamaz. Anayasamıza göre, egemenliğin Millete ait olması, yukarıda bir başka açıdan kısaca değinildiği üzere, Devletin Avrupa Birliği gibi uluslarüstü kuruluşlara girmek istemesine engel teşkil etmektedir.[54] Bu madde metnine Danışma Meclisinde hazırlanışı sırasında Devletin milletlerarası kuruluşlara üye olabilmesi için[55] eklenmiş olan, "Milletlerarası yetkileri bulunan kuruluşlara üyeliği öngören andlaşmaların hükümleri saklıdır" hükmü, Milli Güvenlik Konseyi redaksiyonunda özellikle çıkarılmıştır.

Batıda ulus devlet, imparatorlukların çözülmesi sonucunda, farklı gruplardan birlik şeklinde oluşturulmuştur.[56] Ulus, sosyal çeşitlilikten bir birlik oluşturma gayretiyle ortaya çıkmıştır.[57] Ulus-devlet bireylerinin bilinçlerini uluslaştıran devlettir.[58] Devlet çeşitli kesimlerini bütünleştirerek uluslaştırma sürecini tamamlamış olur.[59] Ulus-devlet, devletin birliği, devlet içinde uyrukluk ve aidiyet bakımından homojen bir yapıya işaret eder ve devletin halkını homojen bir kültür içinde ve sorumluluğu olan bireyler olarak tasavvur eder.[60]

Batıda ulus devlette, farklı topluluklardan birinin diğerlerine üstün olduğu bir hegemonya sezilebilir.

Türk Devlet telâkkisinde ise ulus-devlet böyle bir farklılaşmaya hiçbir zaman meydan vermemiş, toplumsal ilişkilerde her kesimin "onurlu birlikteliği" korunmuştur. Batıda modern devletlerin kurulmasında kapitalist dönüşümün etkisi[61] ve burjuva denilen zenginler sınıfının mülkiyetini garanti altına almak istemesi gibi etkenler rol oynamışken; Türk devlet geleneğinde, ekonomik çıkarlardan daha çok, toplumun başlangıçtan itibaren kaynaşmış olması, dürüstlük ve başkalarının derdine ortak olmak gibi insanî vasıfların etkisi olmuştur.[62]

---

54 Aynı kanaat: Soysal, s. 178.

55 Soysal, s. 178.

56 Derdiman, Anayasa…, s. 72.

57 Mustafa Gündüz-Ferhan Gündüz, Yurttaşlık Bilinci, Genişletilmiş 3. Baskı,, Anı yayınları, Ankara, 2007, s. 17.

58 Çağla, s. 258, 259, 307; Çeçen, s. 530.

59 Akad-Diçkol, s. 189.

60 Möllers, s. 231, 232

61 Zümrüt Akça, *Ulus-Devlet ve Küreselleşme İlişkisi,* Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sivas, 2005, s. 13

62 Derdiman, Anayasa…, s. 367, dipnot 125. Örneğin, Kutadgu Bilig'in bu konudaki yaklaşımı için bakınız: Gündüz-Gündüz, s. 49.

İslâm toplumsal anlayışı da devleti, hakkın verilmesi, adaletin sağlanması, iyiliğin ikâmesi ve kötülüğün defedilmesi için gerekli görmektedir. İnsan haklarını ve adaleti sağlamak ve ayrımcılık anlamında fitneyi önlemek, devletin hedefleri arasında görülmektedir.[63] İşte İslâmî kurallardan da etkilenen Türk devlet anlayışı, batıdan fersah fersah uzak bir devlet geleneği teorisi kurmuştur. Türk ve İslâm devlet felsefesinde ulus-devlet, aralarında kültürel bir uzlaşma oluşturmuş toplumsal birliği ifade etmektedir. Dolayısıyla toplum yapımız, ülkesini, fitneye ve saldırganlara karşı savunma ve korumayı da ön plâna almış bir kültürle yaşatmıştır.

Türk "ulus-devlet" anlayışında toplumu uluslaştıran etken, maddî (ekonomik) münasebetin çokluğu ya da etkinliği değildir. Milleti yekpare sosyal bünye haline getiren faktör, kültürdür. Bu da, ortak inançtır.[64] Millet tarih içinde oluşan toplumsal yapıdır. Hiçbir güç, olmayan bir toplumsal yapıyı -özellikle millet şeklinde- inşa edemez.[65] Hâlbuki Türk milleti zengin kültür ile oluşmuş toplumsal yapıdır.[66]

Ulus-devlet toplumda endişeyi gideren, hak ve hürriyetleri ve bunların güvenliğini sağlayan, milletini kaygı ve endişelerden uzak yaşatan devlet olup, bu hususlar devletin bölünmez bütünlüğünün de gereğidir.[67] Anayasa Mahkemesine göre,[68] Ülkenin belirli kesiminde yaşayan veya belirli bir etnik kökenden gelen vatandaşlar üzerinde "farklı bir ulus bilincinin" uyandırılmaya çalışılması, Anayasaya aykırı eylemdir.

Ulus devlet ilkesi, devletin milletiyle bölünmez bütünlüğünü sağlamakta; her türlü ayrımcılığı reddetmekte ve yasaklamaktadır.[69] Bir devletin ulus-devlet olması için, topluluğun her bir ferdinin ulusa aidiyet duygusunun varlığı şarttır. Toplumun, velev ki çok kültürlü de olsa, ayrıştırıcı/bölücü "öteki" anlayışından uzak kalması gereklidir. Bu sebeple ulus-devlette alt ve üst kimlikten ziyade tek bir kimlikten bahsetmek mümkündür. Ulus devlete yöneltilen, "ülkede çoğunluğu teşkil eden etnik grubun hâkimiyetini meşrulaştırıcı işlev gördüğü" yönündeki iddialar, Türk toplumsal yapısı açısından dayanaksızdır. Çünkü ülkemizde

---

63 Bakınız: Muhammed Faruk En-Nebhan, *İslâm Anayasa ve İdare Hukukunun Genel Esasları,* Tercüma: Servet Armağan, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1980, s. 181-209.

64 Erol Güngör, *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk,* Ötüken Yayınlarıi İstanbul, 2008, s. 165'den nakleden: Aytekin Ersal, *Türkiye'de Ulus Devlet ve Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör,* Ötüken Yayınları, İstanbul, 2012, s. 386.

65 Nevzat Kösoğlu, *Milliyetçilikte Yeni Arayışlar Yahya Kemal Hayatı ve Düşünce Dünyası,* Ötüken Yayınları İstanbul 2009, s.40, 43.

66 Kösoğlu, Milliyetçilikte…, s. 43

67 Anayasa Mahkemesinin (Siyasî parti kapatma) 2008/2 sayılı kararı.

68 Anayasa Mahkemesinin (siyasî parti kapatma) 2009/4 sayılı kararı.

69 Özbudun, s. 79.

farklı kültürleri yansıtan gruplar, birliğin kendi içinde, bencillikten uzak ve zenginleştirici parçaları olarak anlaşılmalıdır.[70]

4.2. Devletin Bölünmez Bütünlüğünün Cevaz Verdiği İdari Yapılanma ve İdarenin Bütünlüğü

4.2.1. Üniter Yapıya Uygun Olan "İdarî" Yapılanma Modeli

Saf üniter devlette, siyasî yönden de, idarî yönden de merkezi yönetimden başka bir yönetim tarzı yoktur.

Siyasî yönden üniter bir yapıda idarî faaliyetlerin ve kamu hizmetlerinin merkezden planlaması, finanse edilmesi ve yürütülmesi, yerel ihtiyaçları yeterince gözetmemek gibi bir kısım sakıncalara sebep olur.

Dolayısıyla "idarî" yönden yerinden yönetim, siyasî yönden üniter yapıyı bozucu bir sonuç doğurmaz. Ülkede kamu hizmetlerinin ve idarenin diğer görevlerinin bir kısmını yerinde görebilmek için kurulan idarî teşkilâtlara idarî yönden özerklik tanınması, üniter devlet anlayışına ters düşmez. Aksine, bu yöntem, idarenin bütünlüğü ilkesine uygunluk için denetim gerekeceğinden, yerel ihtiyaçlara cevap verici nitelik taşır.

Merkeziyetçilik ilkesine göre örgütlenmiş üniter yapılı ülkelerde yerinden yönetim, merkezle birlikte varolabilen bir yönetim biçimidir.[71] Anayasamız, "merkezden yönetim" ya da "yerinden yönetim" modeli dışında kalan, siyasî açıdan öz yönetim ya da federal yapılanma ve benzer teşkilatlanma modellerine yer vermemiştir. Anayasamızın, illerin idaresinde benimsediği "yetki genişliği" ilkesi Valiye merkeze danışmadan karar alıp uygulayabilmek imkânı vermekte ve merkezden yönetime ters düşmemektedir.

Dolayısıyla idarî özerklikte, siyasî iktidar bir kuruluşa devredilmemekte ya da siyasî iktidarın bir kısmından vazgeçilmemektedir.

Anayasamızın 126. maddesine göre, "Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır." Maddenin gerekçesinden de anlaşılacağı üzere,[72] il üzerinde, bölge ya da eyalet gibi bir mülkî

---

[70] Furkan Derdiman, "Yapay Bir Çatışma Kaynağı: Türkiye'de Kimlik Sorunları ve Güvenlik Kuvvetlerinin Konuya Yaklaşımı", *Polis Akademisi Başkanlığı, Etnik Gruplar ve Bölücü Terör Araştırma Masası Nisan Ayı Bülteni,* Ankara, 2011, ss: 1-6, s. 2.

[71] Birgül Ayman Güler, "Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi Ademi Merkeziyetçilik mi?" *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi,* cilt: 9, sayı: 2 Nisan 2000, ss: 14-29, s. 22, 23.

[72] Hasan Sönmez-Necmettin Alan, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde Gerekçeli,* TBMM Yayınları, Ankara, 2011, s. 241, 242.

bölümlenme oluşturulamaz. Şartların zorunlu kılması halinde birden fazla ilde kurulan bölge kuruluşlarının il sistemini bozmaması gerekmektedir. Nitekim, Ülkemizi mülkî bakımdan bölgelere ayıran ve bölge valilikleri kurulması öngören 71 sayılı KHK, il sistemi üzerinde bir mülkî idare sistemi olamayacağı gerekçesiyle[73] TBMM tarafından kaldırılmıştır.

4.2.2. "İdarî" Yapılar Arasında Üniter Yapıya Uygun Bütünlüğün Sağlanması

Üniter devlet örgütlenmelerinde idarî yapı idarenin bütünlüğü temelinde işler.[74] İdarenin bütünlüğü, idarenin teşkilât ve görevleriyle bir bütün olduğuna işaret eder. İdarenin bütünlüğü, idarî teşkilât ve faaliyetlerin, Anayasa, kanunlar ve devletin ilke ve politikalarına uyumlu olması ve kendi aralarında da bir bütünlük oluşturması demektir. İdarenin bütünlüğü, kamu yönetimindeki tüzel kişiliklerin, birbirleriyle uyum içinde çalışmalarını sağlamaktadır.[75]

Anayasamız 126. maddesinde, yerinden yönetimlerin kendi başına buyruk hale gelmemeleri için, denetlenmelerini öngörmüştür. Merkezden yönetimin yerinden yönetim kuruluşları üzerinde bu şekildeki denetimi, "idarenin bütünlüğü"nü sağlamak içindir. Merkezî yönetimin (ya da bir kamu tüzel kişisinin) yerinden yönetim üzerinde; ülkenin ve siyasal iktidarın tekliğini, Anayasaya uygunluğu ve yerinden yönetim politikalarının kendi politikalarıyla uyumlu bir bütün teşkil etmesini sağlayacak ve kanunlarla öngörülen denetim yetkisi bulunmaktadır.

5. "DEVLETİN BÜTÜNLÜĞÜ", "ÜNİTER" VE "ULUS-DEVLET" KAVRAMLARININ ANAYASADA YER ALIP ALMAMALARI SORUNU

5.1. Bölünmez Bütünlük İlkesinin Anayasada Yer Alıp Almaması Sorunu

5.1.1. "Bölünmez Bütünlük" İlkesinin Mevcut Anayasadaki Konumu

Anayasalarımızda yer alan devletin bölünmez bütünlüğü ilkesi, "kayıtsız ve şartsız" bölünmez bütünlük şeklinde anlaşılmaktadır.[76]

---

[73] İlknur Türe, *Türkiye'de Bölge Yönetiminin Niteliği Sorunları ve Çözüm Arayışları,* Amme İdaresi Dergisi, TODAİE yayını, S 31, 2 Haziran 1998, s 72, 73, nakleden: Yaşar, s. 37.

[74] Güler, s. 22, 23.

[75] Mehmet Güneş, *İdarenin Bütünlüğü İlkesi Çerçevesinde Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin İdarenin Takdir Yetkisini Kullanımına İlişkin Yaklaşımı,* Yüksek Lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Malatya, 2005, s. 27.

[76] Nalbant, s. 175.

1982 Anayasamızın birçok hükmünde, gerek açıkça ve gerekse dolaylı olarak, devletin bölünmez bütünlüğü ilkesine yer vermiştir. 1982 Anayasasının 3. maddesinde bu hükme açıkça rastlamak mümkündür. Bu deyime, Anayasanın; başlangıç kısmının 1. ve 5. paragraflarında, 5., 14., 26., 28., 58, 68/4., 81., 103., 130/4. ve 135/7 maddeleri gibi, bir çok maddesinde yer verilmektedir.

5.1.2. Bölünmez Bütünlük İlkesinin Anayasada Yer Alıp Almaması Sorunu

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesinin Anayasada yer almaması düşünceleri;

1. Anayasanın sadece temel kaideleri gösteren düzenleyici ve kısa anayasa olması ve bu durumdaki anayasada her konunun yer almaması,
2. Demokratik Anayasaların bireyi ön plana çıkarması,
3. Bu ilkenin yabancılar tarafından anlaşılamaması[77] gerekçelerine bağlanabilmektedir.

Ülkemizdeki yeni Anayasa yapımı sürecinde hazırlanan bir kısım taslaklarda bu ilkeye yer verilmemiştir.[78] Buna karşılık, "Türkiye Barolar Birliği 2007 taslağı"[79] ve "Özbudun Taslağı"[80] gibi Anayasa taslakların birçoğunda bu ilke yer almış bulunmaktadır.

Bu ilkenin Anayasanın içine adeta serpiştirilmiş olması, 1982 Anayasasının, devleti birey karşısında güçlendirme olarak mütalâa edilmiştir. Meselâ Anayasanın 5. maddesinde "Devletin Ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğü"nün birey hak ve özgürlüklerinden önce yazılmış olması eleştirilmiştir. Anayasa koyucunun burada amacının insan haklarını değil, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak olduğu ileri sürülmüştür.[81]

"Devletin bölünmez bütünlüğü" ilkesinin Anayasada, bir kısım temel hakların sınırlandırılmasında bazı muğlâk kavramlarla birlikte yer alması, devletin

---

77 Murat Sezginer, "Türklük ve Türk Devleti Üzerine Tartışmalar", *Çok Kültürlülük ve Türkiyelilik,* Editör: Çağatay Özdemir, Tek Ağaç yayınları, Ankara, 2005, ss: 26-43, s. 37, 38.

78 Bakınız: Muteber Öğreten (Hazırlayan) Yeni Bir Anayasaya Doğru Sivil Önermeler, Can Matbaacılık, İstanbul, 2008, s. 19.

79 *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi*, 4. baskı, Geliştirilmiş gerekçeli yeni metin, Türkiye Barolar Birliği Yayını, İstanbul 2007, s. 34.

80 Bakınız: Öğreten, s. 18

81 Serap Yazıcı, *Yeni Bir Anayasa Hazırlığı ve Türkiye Seçkincilikten Toplum Sözleşmesine*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 77.

baskıcılığı ve vesayet denetimini somutlaştırdığı belirtilmektedir.[82] Anayasa Mahkemesi de insan haklarına "toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde" saygılı olunacağı hükmüne yer veren 1982 Anayasasının, 1961 Anayasasına nazaran Devlet ve toplumun çıkarlarına öncelik tanıdığı kanaatindedir.[83]

Hâlbuki Batıda devletin çoğulcu yapısını ve toplumu güvence altına alan hukuk kurallarına uyulduğunda meşru addedildiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla, devlet çıkarları temel hak ve hürriyetlere karşı ön plâna alınamaz;[84] insan hakları "devletin bekâsı"na feda edilemez. Demokratik Anayasacılığın devlete yüklediği temel fonksiyon, özgürlüklerin korunması ve güvence altına alınması olmalıdır.[85]

Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesi Anayasada şu gerekçelerle yer almalıdır:

1. Milletin, bir devlette güven içinde yaşamayı isteme hakları bir temel hak olarak görülebilir. Bu hakka işlerlik kazandırıcı bir ilkenin Anayasada yazılması gerekir.
2. Anayasanın, özgürlükleri garanti altına alması, özgürlüğün garantörü görevi yüklenecek olan devleti korumasıyla mümkündür. Bu korumanın en garantili yolu, bu ilkenin Anayasal hüküm haline getirilmesidir. Devletin olmadığı bir yerde özgürlüklerin güven içinde kullanılması söz konusu olamayacağına göre, mutedil yol, özgürlüklerle kamu düzeni arasında, çağdaş normlara uygun dengeleyici düzenleme yapmaktır.
3. Bu ilke, Türk istiklâl mücadelesinin manevî gücü ve ilham vasıtalarındandır. Bu ilke, ülkenin kurtuluşu ve içeride bölücü isyanlara karşı verilen istiklâl mücadelesinin sloganı ve devletin istiklâline ilişkin azim ve kararlılığın göstergesi olmuştur. Bu manevî değerin Anayasaya yansıması bağımsızlığın zindeliğini sağlayan manevî bir atmosfer oluşturabilecektir.
4. Bu ilkenin, güvenliğin sağlanmasına ilişkin olarak Anayasa konması, devlete görev veren direktif de teşkil etmiş olacaktır. 1982 Anayasasının 6. maddesindeki, "hiç kimsenin kaynağını Anayasadan almayan Devlet yetkisi kullanamayacağı" hükmü, konumuz olan ilkenin, Devletin görevi olarak Anayasada açıkça yazılmasını gerektirmektedir.

---

82 Taha Parla, *Türkiye'de Anayasalar,* 3. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 39, 40

83 Anayasa Mahkemesinin 1985/7 sayılı kararı.

84 Ali Yaşar Sarıbay, *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji,* Everest Yayınları, İstanbul, 2008, s. 163.

85 Yazıcı, s. 75.

5. Bu ilke devletin ülkesinin ve milletinin iç ve dış saldırganlığa karşı bölünmez bütünlüğünü muhafaza etmesini içermektedir. Avusturya gibi, federal bir devletin Anayasasında bu ilkeye yer verilmesi, bu ilkenin üniter yapıdan daha çok koruma ve kollamaya vurgu yaptığını göstermektedir.

6. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün bir anayasa değişikliği sırasında Anayasadan çıkarılması, üniter yapıda çözülme meylinin ilk işaretleri olarak da yorumlanabilir.

5.1.3. Devletin Bölünmez Bütünlüğü İlkesinin Anayasada Yer Alma Şekli

Anayasanın başlangıç kısmında ya da 3. maddesinde, özgürlükleri garanti almanın yanı sıra, bu ilkeye de yer vermek Anayasanın özgürlük ve kamu düzenini dengeleyici felsefesine uygun olacaktır. Anayasada, bu koruma ve kollama görevinin, Devletin bizatihî kendisine verilmesine ilişkin bir düzenleme de bulunmalıdır. Böylece, Anayasada bu görevi sahibi belirlenmiş olacak, kullanılacak yetkiler de görevden kaynaklanmış olacaktır.[86]

Diğer taraftan, bu ilkenin adeta Anayasaya hâkim sloganmış gibi Anayasanın birçok maddesine konması Anayasa tekniğine aykırı olacak ve bu yöntem, şeklen de olsa "Devleti öne çıkararak özgürlükleri 2. plâna atmak" imajı verecektir.

Bu ilkeyle doğrudan doğruya ilgili olan ve Anayasa'da yer alan Devleti kutsallaştıran hükümlerin[87] gözden geçirilmesi de kaçınılmazdır. Çünkü, böylece, bölünmemesi için gerekli çabanın sarfedileceği devlet, hizmet eden, görevlerini yerine getirmek için var olan ve özgürlükleri garanti altına alan devlet olacaktır.

Anayasada kutsallaştırma mesajı veren deyimleri ayıklama; milletimizin hatıra mirası olan zenginlikleriyle oluşan Devlet telâkkîsinden uzaklaşan, sun'i dayatmalar içeren içerikte ve dozda olmamalıdır. Türk ve Türk-İslâm devlet geleneği, devleti, altında birlikte güven içinde yaşanılan yer olarak gördüğü

---

[86] Bu 5. maddenin gerekçesinde; bölünmezliği, fert hak ve hürriyetleri teminat alan demokrasiyi ve Cumhuriyeti korumanın Devletin varlık sebebi olduğunun altı çizilmektedir. Sönmez-Alan, s. 8

[87] Türk devletinin "yüce" olması, "Türk milletinin maddî ve manevî" değerleri gibi deyimlerin, sübjektif milliyetçilik anlayışına uymadığına (Cem Eroğul, *Ana Tüzeye Giriş,* İmaj Yayınları, Ankara, 2004, s. 317; Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri,* Ekin Yayınları Bursa, 2000, s. 137; Sabuncu, s. 39); bir Türk unsurunun hâkim unsur olarak yorumlanmasına vesile olduğuna dikkat çekilmiştir. Hattâ "Türk milletinin maddî ve manevî değerleri" deyimi yurttaşlıkla ilgili bir "sapma" olarak değerlendirilmiştir (Murat Sevinç, "Türkiye'de Anayasal Düzen 1920-2012", *1920'den Günümüze Türkiye'de Toplumsal Yapı ve Değişim,* Derleyenler: Faruk Alpkaya-Bülent Duru, Phoenix Yayınları, Ankara, 2012, ss: 15-91, s. 62).

kadar; bu görevleri yapan devlete, devletsiz kalmak halinin getireceği hüsrandan kaçış olarak saygıyla bakar ve manevî olarak bağlandığı bir mevki verir. Yalnız, bu durum, devletten özgürlükleri garanti etmesini istemeye engel olmadığı gibi, devletin yetkili organlarının hesap verebilirlik açısından denetimine de mani olmamalıdır. Özgürlükleri garanti etmiş bir Devleti sevmek ve ona saygı duymak, birlik ve beraberlik azim ve heyecanını harekete geçirir. Her birisi insanî bir duygu olan sevmek, bağlanmak, saygı duymak gibi hasletlerin paylaşılması daha mutlu bir hayatın habercisi olur.

Batıda devletin sadece hizmet eden niteliğinin görülmesi, beraberinde ona bir hisle bağlanma azim ve heyecanının yitmesini getirmiştir. Bu durum ise, toplumsal çözülmelere ve "zorunlu birlikteliklere" sebep olmuştur.

5.2. Üniter Devlet ve Ulus Devlet İlkeleriyle İlgili Olarak

5.2.1. Üniter ve Ulus Devlet İlkelerinin Anayasal Konumları

Anayasamızın 6. maddesinde yer alan "egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu" hükmü, devlet içinde tek bir millete vurgu yapan yönüyle, modern ulus-devlet göstergesidir. Ayrıca; bu hüküm, egemenliğin ulustan başka hiçbir ulus üstü veya altı kuruluş, merci veya kişi tarafından kullanılamayacağına işaret etmektedir. Anayasada, yasama, yürütme ve yargı organlarının her birisinin "tekil şahıs" olarak anlatılması, ülkede birden fazla aynı siyasî organ olmadığını göstermektedir. Üniter yapının göstergesi olarak, Ülke içinde vatandaşlık bağını esas alan bir tek Türk vatandaşlığı benimsenmiştir. Yukarıda anlatıldığı gibi, Devletin bölünmez bütünlüğü de siyasî yönüyle üniter yapıyı anlatmış olmaktadır.

5.2.2. "Üniter" ve/veya "Ulus Devlet" Kavramlarının Anayasada Yer Alıp Almaması Sorunu

Üniter devlet deyiminin Anayasada yazılıp yazılmaması arasında esasen bir fark yoktur. Önemli olan temelde "üniter devlet" addedilmek için gerekli ilkeleri ihmal etmemektir.

Ülkemiz açısından üniter yapının benimsenmemesi eğilimleri[88] birçok bakımdan sakıncalıdır:

---

[88] Yapılmış bir araştırmadan anlaşıldığına göre, Ülke genelinde %65,3'lük kesim üniter devlet seçeneğini desteklerken, %27,7'lik kesim güçlendirilmiş yerel yönetim, %7'lik kesim de federasyon lehine düşünce belirtmişlerdir. *Yeni Anayasadan Toplumsal Beklentiler*, Bilgesam Yayınları Rapor no: 36, Ankara, 2011, s. 39; Dilek Kurban-Yılmaz Ensaroğlu, *Kürt Sorununun Çözümüne Doğru Anayasal ve Yasal Öneriler,* TESEV Yayınları, İstanbul, 2010, s. 22'de ademi merkeziyetçi bir yapılanma önerisi yapılmaktadır.

1. Buna her şeyden evvel, ülkenin ve milletin bölünmezliği, ilkesi ve buna işlerlik kazandıran diğer hükümler engeldir. Milletin bölünmeye, ayrılmaya, federalleşmeye ya da egemenliğin tekliğini bozacak diğer formüllere rıza göstermesi imkânsızdır.[89]

Ülkenin herhangi bir yerinde ve özgün olarak Doğuda ve Güneydoğuda yaşayan vatandaşlarımız Ülkede üniter yapıda değişiklik talep etmemektedirler. Bugün yalnızca, kendilerini "Kürt" addeden vatandaşlarımızın kimliklerinin tanınması[90] zayıf bir şekilde seslendirilmektedir.[91]

2. Devlette birden fazla millet olduğunu iddia etmek, dolaylı olarak ülkenin bölünmesi anlamına gelir.[92] Klâsik anlayışta egemenliğin toprak esasına göre bölünmesi söz konusudur.[93] Diğer bir deyişle, bir devlette özerk ya da federatif yapılanmada, ancak coğrafî mekân esas alınır. Etnik köken odaklı korporatif federalizm[94] de, toprak esasına göre bölgesel federalizmden başka bir şekilde oluşturulamaz.

Özerkleşme veya federalleşme, ülkede yaşayan milleti iç çatışmalara ve sonra parçalanmaya götürecek tehlike taşır. Bir ülkede her hangi bir bölgeye özerklik verilmesi ümit artırıcı etkisiyle daha fazlasını isteme cüreti göstermeye sebep olur. Her ne halde olursa olsun verilen özerklik federasyonların oluşturulmasında bir basamak olarak kullanılmaktadır.[95] Bu sebeple, ülkemiz açısında bölgesel devlet önerilerinden[96] mümkün olduğunca uzak kalmak gerekir Kaldı ki, Nijerya 1960'lı yıllarda, başlangıçta 3 ayrı bölgeye ayrılmış, sonra da siyasetin etnik topluluklar nezdinde inşası doğu bölgesinin Devletten ayrılmasına sebep olmuştur.[97]

---

89 Kurulmuş bir Devletin rızası olmadan ülke topraklarının bölünemeyeceği görüşü için bakınız: Kemal Gözler, Devletin…, s. 76; Pazarcı, s. 156, 157.

90 "Bu tutum, DTP Muş Milletvekili Sırrı Sakık'ın 5 Aralık 2007 tarihinde TBMM Genel Kurulunda söylediği şu sözlerden çok farklı değil: *'Evet, vatanın bütünlüğüne, bayrağın tekliğine, üniter yapıya saygılıyız ve sahip çıkıyoruz. Ama, tek millet olgusuna, asla, asla!'".* Kemal Gözler, "Üniter Devlet ve Demokratik Açılım", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 99, Güz 2009, ss. 81-89, s. 81.

91 Ümit Özdağ-İkbal Vurucu-Ali Aydın Akbaş, *Doğu Raporu, Bölgede Türk Kimliği ve Türklük Algısı,* Türk Eğitim Enstitüsü Raporu, Kripto Yayınları, Ankara, 2011, s. 85.

92 Aynı kanaat: Gözler, Üniter…, s. 86.

93 Oktay Uygun, *Federal Devlet, Temel İlkeler Kurumlar ve Uygulama*, 2. baskı, İtalik Yayınları, İstanbul, 2002, s. 23

94 Uygun, s. 308-311.

95 Aynı kanaat: Çeçen, s. 63.

96 "Siyasal birlikle bölgesel taleplerin sentezine gitmek zorunlu" Kardaş, s. 119, 120.

97 Füsun Üstel, *Yurttaşlık ve Demokrasi*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999, s. 44; Derdiman, Anayasa…, s. 77.

Hâlbuki uzun bir tarihi ve ortak hatıra mirasını paylaşmış olan milletimiz kültürel yönden de bütünleşmiş olup, ortada bir kesimin siyaseten ayrışmasını gerektirecek haklı bir neden yoktur. Bu birlik ve beraberlik ruhu, toplumun uzun yıllar aynı duyguları yaşaması ve aynı kültürü paylaşmasıyla olgunlaşmıştır. Bu noktada ülkede siyasallaşmış çok kültürlülüğün varlığından ziyade, ancak sosyal bünyede milletin zenginliği sayılacak farklılıklardan bahsedilebilir.[98] Bu farklılıklar bir vücudun tamamlayan parçalarıdır. Bu farklılıklar zengin hatıra mirası addedilen bir bütünün tamamlayıcı katkılardır.

3. Nihayetinde egemenliğin bir kısmının bir bölgede yaşayan topluma devri sayılması gereken bölgeselleşme, üniter yapının bir versiyonuymuş gibi görünse de, üniter yapıdan bir kopuştur. İspanya'da da merkez ile özerk bölgeler arasında güç mücadelesi yaşanır hale gelmiştir.[99] İspanya için "yarı-federal", ya da "federalleşen devlet" tâbirleri de kullanılır olmuştur.[100] Gerek bölgeli ve gerekse federal devletlerde, özerk ya da federatif yapı, başlangıçta var olan üniter yapının çözülmesi şeklinde ortaya çıkmamıştır. Siyasî özerklik başlangıçta parçalı yapıya sahip ülkelerde görülür.[101] İspanya'da önceden var olan ve despotik rejimde feshedilmiş özerk yapılar, demokratik süreçte tekrar özerkliklerini istemişlerdir.

4. Ülkemizde yerinden yönetimlerin yetkilerini, idarenin bütünlüğü ilkesinin gerektirdiği denetimden muaf tutmak amacıyla genişletmek de, ayrışmaya kadar giden tehdittir.

5. Özerklik ya da federalleşme Türk devlet anlayışına uygun değildir. Türk tarihinde iç isyanların hepsi de Devlet ciddiyeti ve azameti idrakiyle bastırılmıştır. Dolayısıyla Türk Devlet geleneği, ülkenin ya da milletin hangi sebeple olursa olsun, Çekoslavakya'nın ayrışması gibi "seviyeli ayrılığa" müsait değildir, bunu kabûllenemez.

---

98 Nevzat Kösoğlu, *Türk Olmak ya da Olmamak, Millî Kültür, Mozaik Kültür ve Etnisite,* Ötüken Yayınları, İstanbul, 2005, s. 19. Örneğin, Dicle Üniversitesinin 2004'de "Kürt" orijinli vatandaşlar arasında yaptığı araştırmadan anlaişıldığına göre, Kürtlerden başka etnik kökenlerle evlenmek istemeyenlerin oranının sadece %22'de kalmaktadır. Bu ve benzer veriler için bakınız: Önder, s. 39-41, 49-51.

99 Güngör Azim Tuna, İspanya Yönetim Sistemi, *Dünyada Kamu Yönetimi Araştırması Projesi,* http://www.arem.gov.tr/proje/yonetim/Dunyada_Kamu_yon/ispanya.pdf, 06.10.2012, ss: 101-165, s. 107.

100 Olgun Akbulut, *Barış İçinde Birlikte Yaşamanın Hukukî Zemini*, XII. Levha Yayınları, İstanbul, 2008, s. 323, dipnot 225.

101 Çeçen, s. 63.

Örneğin, Millî mücadelede, Ülkemizin işgal edildiği tarihlerde Doğu bölgelerimizin bir kısmında "Kürt" devleti kurmak teşebbüslerini durdurmada, yöre halkının vatan topraklarında birlikte yaşama isteğiyle İngiltere'ye karşı gösterdiği tavır etkili olmuştur.[102] Sevr Andlaşmasına göre Ermenistan'ın kuruluşunu Türk ve Kürt vatandaşlar hep birlikte önlemişlerdir.[103] Bu Millet, vatan topraklarının bir bütün olduğunu ve parçalanamayacağını tüm millî mücadele sürecinde Dünyaya ilân etmiştir. Bu ilke, Türk istiklâl savaşının amacı olmuştur. Millî mücadele de Ülkenin her yerinde yaşayan tüm vatandaşlarımızın katılımıyla verilmiştir.[104]

Vatan topraklarının ayrılmaz/bölünmez bütünlüğü amacıyla Çanakkale ve birçok yerde şehit düşen atalarımız, bize bütün bir vatan toprağı emanet ve armağan etmişlerdir. Bu veriler milletin zengin kültürel miraslarından önemli kısmı oluşturur. Millet olmak, geçmişteki emanete sadakati gerektirir. "Sadakat" de istenileni, yapıldığı farzedilen vasiyete uygun yaşatmakla anlam kazanır.

6. Ulus devletten sapma veya etnik kimliği körüklemek, Doğu ve Doğu Anadolu'nun bir kısmını bölmek isteyen illegal terör örgütünün o yöre halkını korkutarak ve Milletimizi bıktırarak amacına ulaşmak için dayatmaya çalıştığı bir yöntemdir.[105]

Bu tür körüklemeler, Milletimizin diğer bazı kesimlerinin aklına da ayrılıkçı tohumlar eken tahrik içermektedir. Örneğin, etnik Kürt milliyetçiliği Ülkemizde, bölücü terör örgütünün benimsediği görüş ve hareket tarzıdır.[106] Terör örgütünün, benimsediği görüşleri dayatmak için tüm çabalarına rağmen, yurdumuzun hiçbir yöresinde sosyal bünyede destek görememiştir.[107] Terör örgütünün, ku-

---

[102] Bakınız: Taha Akyol, *Ama Hangi Atatürk,* Doğan Kitap yayınları, İstanbul, 2008, s. 161.

[103] *Kürt Meselesinde Algı ve Beklentiler,* Konda Araştırma ve LTD Şirketi (Hazırlayan), İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 50.

[104] Heper, s. 14.

[105] Aynı kanaat: Derdiman, Yapay…, s. 3. Bir araştırma vesilesiyle görüşü sorulanların 5 üzerinden 3,8'i, ülkedeki bölücü sorunun terör örgütlerinden kaynaklandığını belirtmiştir. Bu rakam Kürt orijinli vatandaşlar açısından da 2,8 gibi hatırı sayılır seviyededir. Bakınız: Kürt Meselesinde…, s. 120, 126, 127.

[106] Mustafa Akyol, *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek, Yanlış Giden Neydi? Bundan Sonra Nereye?* 4. Baskı, Doğan Kitap Yayını, İstanbul, 2006, s. 163.

[107] Doğu Ergil, *Kürt Raporu, Güvenlik Politikalarından Kimlik Siyasetine* Timaş Yayınları İstanbul, 2009, s. 337 nakleden: R. Cengiz Derdiman, Uyuşturucuyla Mücadelede Ulusal ve Uluslararası Polisiye ve Hukukî Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Örgütlü Suçlar ve Yeni Trendler,* Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Sempozyumu (UTSAS 2010) Seçilmiş Bildirileri, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2011, ss: 57-93, s. 69. Yapılan bir araştırmadan anlaşıldığı kadarıyla, sorunun sebepleri içinde, yörenin geri kalmışlığı, ayrı devlet kurma isteği, terör, kışkırtma, rant sağlama dış güçlerin oyunları gibi faktörlere yer verilmiştir. Bakınız: Kürt Meselesinde…, s. 121.

rulduğu günlerde kendini Kürt addeden vatandaşlarımıza karşı eylemler düzenleyen bir örgüt olması,[108] amacını sürekli değiştirebileceğine yeterli delil olsa gerektir. Sonraları bebekleri ve masum insanları hiç hak etmedikleri halde katleden bu örgütün; hakkı, adaleti, insanlığı savunduğunu söylemek de ayrı bir çelişkidir.

7. Ülkemizde farklı etnik kökenden gelen grupların yaşadığı öne sürmek, ulus-devlet formunun bozulmasına kâfi değildir. Çünkü;

a. Kendini "Kürt" addeden kesimin Türklerden başka bir kökeni olduğu sadece bir iddiadan ibaret olup, ispatlanabilmiş değildir. Etnik köken farklılığını iddia eden bir kısım yazarlar "Kürt" kökeninin Aryan halkına, Sümerlere, Asurlara veya Medlere, Hititlere dayanmış olabileceği gibi varsayımlara yer vermişlerken; sanki, kökenin Türklere de dayanmış olabileceği teorisini özellikle ihmal etmişlerdir.[109] Pek çok veri Kürtlerin Asurlar, Medler gibi kavimlerden geldikleri iddialarını mesnetsiz bırakmaktadır.[110] Bir kısım bilgilere göre de, Kürtlerin Türklerin oğuz boyuna dayanmaktadırlar.[111] "Kürt" lâfına ilk kez Göktürkler zamanında Elegeş Destanında rastlanmıştır.[112] Osmanlı arşivlerinde geçen "ekradı Türkman" ifadesi "Kürtlerin" "Türkmen" olduklarını göztermektedir.[113]

b. Ulusumuzun birbirleriyle uzun yıllara dayanan kaynaşmışlığı yeni bir azınlık yaratılmasına ya da bölünmeye engeldir.

Azınlık, özetle,"çoğunluktan farklı özellikler taşıyan, sayı bakımından genellikle küçük olan ve kendini çoğunluktan farklı hissetmenin yanı sıra çoğunluk tarafından ezildiği kanısını taşıyan gruptur." Bu tanımda önemli olan 'sayı' un-

---

[108] Tuncer Günay, *İhanetin Tarihi, Şemdin Sakık'ın İlk Kez Yayımlanan İtirafları*, Yakınplan Yayınları İstanbul, 2010, s. 17, nakleden: Derdiman, Uyuşturucuyla Mücadelede…, s. 70.

[109] Örneğin: Altan Tan, *Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik,* 3. baskı, Timaş Yayınları İstanbul, 2009, s. 24-27.

[110] Meselâ Kürtlerle ilgili bilgi veren ve bu konudaki bilimsel çalışmaların referans verdikleri temel çalışmalardan bir tanesi olan "Şerefname"de geçen "ekrad" kelimesinin, "konar göçer" topluluklar olarak tercüme edilmesi gerekirken (Önder, s. 173) "Kürt ulusu" şeklinde, yanlış tercüme edilmesinin, "Kürt ulusu" oluşturmak çabası şeklinde algılanmaktadır. "Ekrad"ın etnik bir anlamda kullanılması 1800'lü yıllardan sonrasına rastlamaktadır. Sait Yılmaz-Osman Akagündüz, *Kürtler Neden Devlet Kuramaz,* Milenyum Yayınları, İstanbul, 2011, s. 33. Kürtlerin kökenlerine ilişkin olarak öne sürülen birçok iddiaların dayanaksız olduğu görülmektedir. Yılmaz-Akagündüz, s. 37; Akyol, *Kürt Sorununu…,* s. 171 vd.

[111] Bakınız: Abdulhalûk M. Çay, *Her Yönüyle Kürt Dosyası,* İlgi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2010, s. 57; Kösoğlu, Türk Olmak…, s. 44.

[112] Önder, s. 203.

[113] Yılmaz-Akagündüz, s. 38-41.

suru değildir. 'Baskı' algılama unsurudur.[114] Ülkemizde hiçbir yörede, hiçbir kimseye ya da gruba karşı imtiyaz tanınmamakta, hiçbir kimse ya da grup baskı altında bulunmamaktadır. Herkes devlet makamlarından ve devlet uygulamalarından eşit derecede yararlanabilme hakkına sahip bulunmaktadır.

Kendini etnik olarak farklı addedenleri azınlık saymak Lozan Andlaşmasına aykırıdır. Lozan'da ülkemizde Müslüman Türklerin hiç birinsin azınlık olmadığı Türk delegasyonunca beyan edilmiştir.[115] Ülkemizde bir grubu azınlık olarak görmek, bunları çoğunluk karşısında "daha farklı, daha değişik ve daha ayrılmış" görmek demektir. Ülkemizde istisnasız herkes, her imkândan eşit olarak yararlanabilme hakkına sahiptir.

c. Bir ülkede farklılıklara dikkat çekerek, bölünmeyi veya özerkliği önermek, kendini farklı etnik kökene mensup addeden en küçük grupların bile ayrılma veya bölünme girişimlerini tahrik eder. Bu, amacını aşar ve bir karmaşaya sebep olur. Bu gibi grupların içinden bile kendini farklı addeden alt gruplar çıkmayacağını kimse iddia edemez. Bu devamlılık, devletlerin kurumsallaşmasını önler ve ilkel düzene dönüşe sebep olur. İşte Kürt kimliğinin veya başka etnik kimliğin körüklenmesine hizmet edecek her girişim, hem karşıtlarını üretebilecek hem de bu grupların içinden ayrılıkçı iddiaların çıkmasına sebep olacaktır. Böyle bir durum farklılık isteyenlerin yararına da olmayacaktır. Bu nedenle etnik ayrılıkçılığı körükleyici bu davranışlardan kaçınılması elzemdir.

d. Ülkemizde tüm kesimleri kucaklayıcı ve anlayışı benimsenmektedir. Doğu ve Güneydoğu bölgeleri başta olmak üzere tüm Ülkenin yaklaşık %99'unun benimsediği din olan İslâm, sosyal hayatın bir realitesi cihetiyle, bir Devlette, etnik kökeni reddetmekte, Ülkeyi ve milleti ayırmak girişimini yasaklamaktadır.

e. Yanılgının en çok yoğunlaştığı bir nokta da Doğu ve Güneydoğu'daki halkımızın tümünün "Kürt" addedilen orijinden olduğudur. Hâlbuki yörede hatırı sayılır sayıda başka orijinli nüfus da yaşamaktadır.[116]

---

[114] Tunç, s. 157

[115] Bakınız: Mehmet Hişyar Korkusuz, *Mukaddime'den Muahhire'ye Modern Dünyanın, Ulus-Devlet'in, Din'in, Milliyetçiliklerin Ekonomi, Kültür ve Siyaset Atlası,* Bilge Kültür Sanat Yayınları, no: 473, İstanbul, 2012, s. 443.

[116] Yapılan bir araştırmada, örneğin, ülkede farklı kökenler itibarıyla %76,74'lük kesimi Türklerin, %8,5'lik kısmı farklı kültürel grupların, %14,7'lik kısmın kendini "Kürt" addeden vatandaşların oluşturduğu görülmektedir. Kendini Kürt addeden kesimin sadece %29'u Doğu bölgelerinde yaşamakta ve bu bölgede de demografik yapının sadece %79'unu "Kürt" kökenli vatandaşlar

5.2.3. Bu İlkeler Doğrultusunda Anayasada Yapılacak Düzenlemenin Şekline İlişkin Öneriler

Bu nedenlerle; Anayasaya konmak üzere çeşitli alternatifler üzerinde durulabilir. Örneğin;

1. Alternatif:

Mevcut merkezi yönetime bağlı il ve yerinden yönetim olarak yerel yönetim sistemlerinin korunmasıdır. Yerel yönetimlerin hizmet ve faaliyetleri, merkezî yönetim adına, kanunla yetkili kılınan vali veya başka organlar tarafından, vesayet denetimine tâbi tutulabilirler.

2. Alternatif:

İlin bizatihî kendisi, karar organı halk tarafından seçilen tüzel kişiliğe sahip kuruluş olarak teşkilatlandırılabilir. Vali, karar organının üzerinde vesayet denetimi yetkisi kullanabilir. Karar organının aldığı kararları yürütür. Vali, kurulması öngörülecek olursa ildeki diğer yerel yönetim kuruluşlarının karar ve uygulamalarını denetleme yetkisini de kullanmalıdır.

3. Alternatif:

İl, bir yerinden yönetim kuruluşu olarak örgütlendirilmeli ve il ile ildeki diğer yerel yönetim kuruluşları, merkezden yönetim tarafından atanan görevliler aracılığıyla vesayet denetimine tâbi tutulmalıdır.[117]

Tüm alternatifleri kapsayacak ortak hususlar şöyle sıralanabilir:

1. Karar süreçlerine halkın ve sivil toplum örgütlerinin katılmasına imkân veren, güçlü, demokratik ve şeffaf[118] ve idarenin bütünlüğünü sağlayacak etkin denetimi öngören bir yerinden yönetim anlayışı benimsenmelidir.

Ülkede idarenin bütünlüğünü etkin sağlama amacıyla denetimleri gerekli addeden, güçlendirilmiş yerel yönetim sistemi oluşturulabilir. Vesayet denetimi makamlarının denetimlerinde amaç, idarenin bütünlüğüne işlerlik kazandırmak olmalıdır. Vesayet denetimi makamları, kanunda belirtilmeyen bir konuda deneyim yetkisi kullanmamalıdırlar.

---

oluşturmaktadır. Kürt olduğunu belirten vatandaşların kendini etnik kökenine göre tanımlayanların oranı sadece %39,5'de kalmaktadır. Bakınız: Kürt Meselesinde …, s. 91.

[117] İspanya'daki sisteme benzerlik hakkında bakınız: Fikret Toksöz ve diğerleri, *Yerel Yönetim Sistemleri, Türkiye ve Fransa, İtalya, İspanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti,* TESEV Yayınları, İstanbul, 2009, s. 79.

[118] Bakınız: *Çağdaş Bir Anayasanın Önkoşul, ilke ve Kurumları* TÜSİAD Anayasa Platformu Belgesi, http://www.tusiad.org/__rsc/shared/file/2007-12-07-YeniAnayasaTemelIlkeler.pdf 07.12.2007, s. 2.

2. İlde devleti temsil etmekle ve merkezî ve yerel hizmetleri yürütmekle görevli vali, 3. alternatifteki görevli, merkezin üstlendiği hizmetleri yürütecek diğer yöneticiler ve görevliler merkez tarafından atanmalıdırlar.
3. İl ve/veya ildeki yerel yönetimlerin özerklikleri, malî özerklikleri garanti altına alınarak desteklenmelidir.
4. Ülkenin her yerindeki yer altı ve yer üstü servetleri ve bunların gelirleri merkezî idareye ait olmalıdır.
5. Kamu tüzel kişilerinin karar organları, belli bir nitelikli çoğunlukla, kendileriyle ilgili konularda Anayasaya aykırı olmayacak şekilde kanun teklif edebilmeli ve TBMM'nin işlem ve faaliyetleri hakkında bilgi edinebilmelidir.
6. Yerel yönetim kuruluşları, yürütme organı olan valiyi, "gensoru" ya da "faaliyetlerini yetersiz bulma" yöntemleriyle denetleyebilmelidir. Valinin belli bir oranın üstündeki nitelikli çoğunlukla yetersiz bulunması halinde, merkezî yönetimce görevden alınması ya da alınmaması yönünde kullanılacak irade için Danıştay'ın önceden görüşü alınmalıdır. 3. alternatifte bahsedilen merkez görevlisi için de benzer bir yöntem öngörülebilir.
7. Merkezî yönetim, hizmetlerin ülke düzeyine dengeli dağıtılmasını ve dolayısıyla her iki alternatifte de yerel hizmet ve merkezî hizmetleri bakımından iller arasında eşitliği sağlayıcı tedbirler almalıdır.
8. 1921 Anayasasında olduğu gibi (m. 11), haricî ve dahilî siyaset, sosyal güvenlik, millî eğitim, bağımsız mahkemelerce yargılama, iç ve dış güvenlik ve istihbarat faaliyetleri, merkezî idareye; bunların dışında kalan ve kanunla kabûl edilecek, sağlık, iktisat, tarım, hayvancılık, bayındırlık, yapım, onarım, ulaştırma gibi işlerin yerel yönetimlere bırakılması mümkün olabilir.

5.3. "Resmî Dil"e İlişkin Hükmün Anayasada Yer Alıp Almaması Bakımından

5.3.1. "Resmî Dil"e İlişkin Mevcut Anayasal Durum

Anayasamızda dilin "Türkçe" olması, devletin millî niteliğinin bir sonucudur.[119] Anayasamız 3. maddesinde Devletin dilinin Türkçe olduğunu belirtmiş böylece resmî makamlar nezdinde tek bir Türkçenin kullanılmasını öngörmüştür.

[119] Özbudun, s. 79.

Anayasa Mahkemesine göre[120] bölünmezlik ilkesinin bir gereği ve sonucu olan bu hüküm, resmî işlemlerin Türk dilinde yapılması, öğretimin ve ulusal kültürün yalnızca Türkçeye dayanması demektir.

Anayasa Mahkemesi aynı kararında Türkçenin yıllarca birlikte yaşayan toplumu kaynaştırdığını ve yerel düzeyde kalmış, gelişmemiş dillerin bireylere manevî varlıklarını geliştirme olanağı sağlayamayacağına işaret etmiştir.

5.3.2. Dil ile İlgili Hükmün Anayasada Yer Alıp Almaması Sorunu

Bazı kesimler ayrı anadilleri olduğunu ve bunun Anayasada Türkçeyle birlikte yer almasını istemektedirler. Türkçeden başka dillerle anadilde eğitim hakları[121] ya da talepleri de seslendirilmektedir.[122]

Türkçeden başka dillerin eğitim dili ya da Anayasada resmî dil olarak yer alması yanlış ve gereksizdir:

1. Dil ortak bir kültür oluşturma ve ayrıca toplumdaki çeşitli kesimlerin birbirleriyle anlaşma vasıtasıdır. Ulusun bütün bir hayatı somut ifadesini dilde bulur. Dil, milleti oluşturan bireyler arasında tam bir birleştirici unsurdur. Aynı dili konuşan ulusun bir duyuş ve düşünüş atmosferi vardır.[123] Dil sayesinde ortak duygu, düşünce ve ideallere sahip olan bireyler arasında, aynı zamanda ortak bir şuur da oluşur. Bu şuur ferdî şuurun çok ötesinde millî bir şuurdur. Millî şuur, bir milleti geçmişini hatırlatarak ayakta tutan, bugününü yaşatan ve bütün bunları kapsayacak şekilde geleceğe yön veren davranışlar bütünüdür.[124]

Farklı dillerin kullanıldığı ülkelerde, kesimler arasında iletişimin kesilmesi, aralarındaki diyalogun ortadan kalkması tehlikesini doğurur. Farklı resmî lisanlar, lisan temelindeki ayrışmaları meşru hale getirdiğinden,[125] daha uzun vadede kültürel farklılılara ve sonuçta ayrı ulus olma iddialarının

---

120 Anayasa Mahkemesinin (siyasî parti kapatma) 1996/1 sayılı kararı.

121 Fazıl Hüznü Erdem, "Yeni Anayasaya Doğru: Vatandaşlık Osmanlı Türkiye Anayasalarında ve Yeni Anayasada Vatandaşlık", *Seta Analiz*, sayı: 51, Nisan 2012, S. 22.

122 Örneğin Demokratik Toplum Partisi gibi partilerin bu tür talepleri olduğu konusunda bakınız: Hüseyin Yayman, *Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası,* Doğan Kitap Yayınları, İstanbul, 2011, s. 388, 467.

123 İlyas Doğan, *Devlet ve Toplum Kuramlarına Yeni Yaklaşımlar,* Yeni İnsan yayınevi, İstanbul, 2008, s. 114; Yaşar Salihpaşaoğlu, "Türkiyenin Dil Politikaları ve TRT 6", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* cilt: XI, sayı: 1-2, yıl: 2007, ss: 1033-1048, s. 1035.

124 Ertuğrul Yaman, "Dilimiz Kimliğimizdir: Dilimize Sahip Çıkalım!" http://www.turkceciler.com/turk_dili/dilimize_sahip_olalim.html, 13.09.2012

125 Üstel, s. 45; Derdiman, Anayasa…, s. 369.

meşrulaştırılmak istenmesine sebep olurlar. Dil ayrılığı talepleri ve propagandaları, toplumun millete dönüştürülmesinde ayrı bir sun'i bir manipülasyon rolü oynayabilir.[126]

2. Farklı dillerin üniter yapıyı bozmayacağı iddiası,[127] çok tutarlı değildir. Bunun federal yapılanmayı getireceği bir gerçektir.[128] Osmanlı'da hararetli tartışmalardan sonra, Türkçenin Padişah II. Abdülhamit'in müdahalesiyle Osmanlı'nın tek Resmî dili olarak kabûl edilmesi ibret alınacak derstir.[129] Farklı dilleri kabûl etmenin ayrıştırıcı tehlikesi Osmanlı'da da görülebilmiştir.

3. Bir ülkede farklı kesimlere kendi dillerini sosyal hayatta kullanma hakkı verilmemesi, ayrışmayı körükler. Bask milliyetçiliğinin yükselmesinde yerel dil kullanımının yasaklanması etkili olmuş; bu, terör örgütüne yerel halk nezdinde meşruiyet kazandırıcı bir rol oynamıştır.[130] Ülkemizde yaşayan yerel lehçe veya dillerin sosyal hayatta kullanılması yasak değildir. Lozan andlaşması da bu yönden serbestlik tanımıştır. Örneğin Kürtçe hâlâ Doğu ve Güneydoğu'da yer yer kullanılmaktadır ve bilhassa zamanımızda, devletin buna engel olduğu söylenemez.

4. İlginç olan, demokrasi ve özgürlük adına bu gibi konuları raporlarında manüple etmeye çalışan Avrupa Birliği üyesi ve batılı devletlerin "Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı" gibi şartları ya imzalamadıkları ya da iç hukuklarında onaylamadıklarıdır.[131] Bu, devletlerin azınlıklarına kendi dillerini resmi ya da ana dil olarak kullanma hakkı vermek istemediklerini göstermektedir.

---

[126] E. J. Hobsbawm, *Milletler ve Milliyetçilik, Program Mit ve Gerçekler,* 3. Basım, Çeviren Osman Akınbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2006, s. 119.

[127] Engin Şahin, Anadilde eğitim ayrıştırır mı?, *Zaman,* 04.08.2011, http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1165201&title=yorum-engin-sahin-anadilde-egitim-ayristirir-mi, 04.08.2011

[128] Aynı kanaat: Ali Ulusoy, Kürtçü Taleplere Anayasal Bakış, *Akşam,* 30.01.2009, http://www.yazaroku.com/fguncel/prof-dr-ali-ulusoy/27-03-2009/valilerin-yaman-celiskileri/92230/.aspx, 12.09.2011

[129] Bakınız: Sadi Somuncuoğlu, Gerçeğe ve Abdülhamit'e Saygı/ Günümüzün "Tekerrürcüleri" -II- *Yeniçağ Gazetesi,* 28 Nisan 2012, http://www.yg.yenicaggazetesi.com.tr/yazargoster.php?haber= 22546, 01.10.2012

[130] Abdulkadir Baharçiçek-Gökhan Tuncel, "Terörle Mücadelenin Zorlukları ve Bu Zorlukları Aşmada Farklı Bir Yaklaşım: Demokratik Mücadele Yöntemi", *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi,* cilt: 2 (2), ss: 1-15, s. 8.

[131] Fransa, İtalya, Polonya ve Yunanistan'ın buna örnek gösterilmesi mümkündür. Derdiman, Anayasa…, s. 73. Aynı kanaat ve geniş bilgi: Hakan Taşdemir-Murat Saraçlı, "Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu" *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi,* yıl: 2007, cilt 2, no: 8 ss.25-35 s. 32, dipnot 38.

5. Slovakya, Azerbaycan gibi bir kısım ülkelerde etnik gruplara kendi ana dillerini öğrenme hakkının verilmesi ve hattâ bu ülkelerde birden fazla dilin resmî dil olarak kabûl edilmesi, bu tür devletlerde başlangıçtan itibaren farklı etnik toplulukların varlığına bağlanabilir. Azerbaycan Anayasasının 45. maddesinde ana dilleri tanımış,[132] ama 21. maddesinde bir tek "Azerbaycan dili"ni devlet dili kabûl etmiştir.

6. Ülkemizde, Türkçe dışındaki dillerin bilimsel olarak her konuyu anlatabilme yetenekleri yoktur.[133] Dolayısıyla, Türkçeden başka diller ana dil olarak eğitim dili de olamazlar. Kendini "Kürt" addeden halkın farklı kollara ayrılmış olduğu, Kürtçenin; bir tür lehçe özelliği gösterdiği,[134] kökleşmediği, eğitim yapmaya yeterli olmadığı,[135] bu dili kullananların farklı farklı ağız ve lehçeler içermesinden dolayı tam anlaşmaya elverişli olmadığı, bu nedenle "Kürtçe" kullananların bir birleriyle zor anlaşabildikleri[136] göz önünde bulundurulmalıdır.[137]

"Çok iyi Türkçe bildiği halde Kürtçe dilsel kapasitesi çok sınırlı olan bir çocuğa Kürtçe anadilinde eğitimin ilk etapta fazla bir cazibesinin olamayacağı da aşikârdır."[138] Bir dilin ana dil olarak öğretilebilmesi için, hatırı sayılır oranla benimsenmesi ön şarttır.[139] Örneğin "Kürtçe" anadilde eğitimin pratik faydası olmadığının yöre halkınca ifade edilmesi,[140] bir kısım taleplerin sun'i bir dayatma olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim doğu bölgesinde yapılan araştırma-

---

[132] Bakınız: Şahin, *Zaman,* 04.08.2011.

[133] Doğu Perinçek, *Türkiye'nin Anayasa Birikimi, Bölücü Anayasanın Eleştirisi ve Cumhuriyetin Yeniden Örgütlenmesi,* 2. Basım, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012, s. 247.

[134] Akan Özden, "Yeni Anayasada Anadilde Eğitim", *Yeni Şafak* 16.03.2012, http://yenisafak.com.tr/Yorum/?i=372818, 24.03.2012

[135] Perinçek, s. 236, 245-249.

[136] Kürtlerin dillerinde söyleyiş farkları olduğu gibi, en az 2 farklı dillerinin bulunduğu bilgisi için bakınız: Jacqueline Stevens, *Devletin yeniden Üretimi,* çeviren Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 215.

[137] Perinçek'in (s. 240-249'da) belirttiğine göre, Örneğin doğuda büyük bir çoğunluk Türkçe kullanmakta, "Kürt" kökenli yurttaşların %99'u dilekçesini Türkçe yazmak istemektedir.. Üç farklı dil kullanan kişiler aralarında Türkçe analaşabilirler.

[138] Adem Palabıyık, *Zaman,* 13.07.2011, http://www.zaman.com.tr/ haber.do?haberno=1157495&title=yorum-adem-palabiyik-dil-meselesi-ve-kurtce, 13.07.2011

[139] Bakınız: Özdağ-Vurucu-Akbaş, s. 79. 2006 yılında yapılan bir başka araştırmaya göre Kürtlerden ana dilde eğitim isteyen %93'lük oranının 2010 yılında %11,1 azalması isteksizliklerdeki açık azalmaya işaret etmektedir (Kürt Meselesinde…, s. 124, 125). Anadilde eğitim için Ülkemizde açılan 9 kurs ilgisizlik yüzünden kapatılmış; Avrupa Birliği nezdinde yapılan araştırmada ise anadil olarak Türkçeyi isteyenlerin oranı %93'ü bulmuş, başka dili tercih edenlerin oranı ise %9'u geçememiştir (Önder, s. 49, 50).

[140] Bakınız: Özdağ-Vurucu-Akbaş, s. 73 vd.

larda muhatapların bir kısmı, bu gibi manüplâsyonların nifak sokmak isteyenlerin bir oyunu olduğunu özenle dile getirmiştir.

7. "Kürtçe"nin pek çok kelimesi ve öğesi Türkçeden geçmiştir.[141] "Kürt" teriminin kendisi bile, Divanı Lügat'it Türk'te, "kar yığını", "kamçı", "değnek" ve "kayın ağacı" gibi anlamlara gelmektedir. "Kürt" kelimesi başka dillerde bulunmamaktadır.[142] Bu Kürtçenin eğitim dili olmadığını ve bu sebeple resmi dil de olamayacağını göstermektedir.
8. Devletin farklı dillerin öğretimi ve anadilde eğitim görevini üstlenmesi ülkede kendini farklı addedecek her grubun aynı yönde talepleriyle karşılaşılmasına sebep olacaktır. Sonrasında her bir grup, muhtemelen kendi dilinin "resmî dil" olmasını isteyebilecektir.

5.3.3. Anayasada "Dil"in Yer Alış Şekline İlişkin Öneriler

Yukarıda belirtilen sebepler, Ülkemizde eğitim anadilinin ve "'resmî dil'in Türkçe" ve her vatandaşın Türkçe öğrenmesinin zorunlu olduğunun Anayasada yazılmasını gerektirmektedir. Türkçe bilmeyenlerin Devlet makamlarıyla ilişki kurmalarını sağlanması şeklinin kanunla düzenleneceği de Anayasaya konmalıdır.

"Devletin dili" olmaz.[143] "Devlet dilinin" Türkçe olması, bir zaman sonra, Devletin her yerinde sadece Türkçe kullanılacağı anlamına da gelebilir. Anayasada "Devletin dili" yerine "resmî dil" deyiminin benimsenmesi uygundur. Bu, toplumda kişilerin kendi aralarında farklı dillerle anlaşabilmesine engel olmamalıdır.

Türkçe bilmeyen kimselere zaten yargı mercileri önünde gereken yardım yapılması adil yargılama hakkının gereğidir. Türkçe bilmeyenlere kamu makamlarıyla ilişkilerinde yardım da kişilerin Devlet makamlarına "kendini anlatabilmesi hakkının" ve "hak arama hürriyetinin" gereği olacaktır.

5.4. "Kimlik"le İlgili Hükümlerin Anayasada Yer Alıp Almaması Bakımından

5.4.1. Anayasada "Kimlik"le İlgili Mevcut Hükümler

Anayasamızın benimsediği vatandaşlık ve tek kimlik Atatürk Milliyetçiliğine bağlılığın ve dolayısıyla ulus-devletin sonucudur.[144]

---

[141] Çay, s. 167 vd; Önder, s. 211. Bu kelimelerin 3080'i Türkçe, 2230'u Farsça (120'ü Zend lehçesi) 330'u pehlevî Lehçesi (Farsça), 200'i Arapça, 220'si Ermenicedir. Önder, s. 168, 213.

[142] Çay, s. 325-334.

[143] Aynı kanaat: Kardaş, s. 124, 125.

[144] Özbudun, s. 79.

Anayasamız, aidiyeti ya da ötekileştirmeyi tahrik edici değil, vatandaş odaklı ve farklı unsur ve anlayışları kucaklayıcı bir kimlik anlayışı benimsemiştir.[145] 1982 Anayasası, 66/1. maddesinde "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür" diyerek, "Türklüğü", etnik kökenin değil, "vatandaşlık bağı"nın belirteci görmüştür. Anayasa Mahkemesine göre,[146] ulusal birlik, bireylerin etnik kökeni ne olursa olsun, yurttaşlık kurumu içinde ayrımsız birliktelikleriyle gerçekleşir.

5.4.2. Anayasada Kimlikle İlgili Hükümlerin Yer Alıp Almaması Sorunu

Anayasada, "vatandaşlık" olarak ifade edilen kimlikle ilgili bilgilerin yer alması, vatandaşın bir devletle siyasî bağını belirler ve uluslararası alanda Devlete aidiyeti gösterir.[147] Vatandaşlık, bireylerin yönetenler karşısında saygı görmesi hakkını[148] ve başka ülkelerce tanınmalarını güvenceye alır. Bu nedenlerle, vatandaşlığın Anayasada yer almaması alternatiflerine nazaran,[149] yer alması gerekmektedir.

Anayasada kimliğin belirtilmesinde getirilen ve sadece vatandaşlık bağını anlatan "Türk" tâbiri, en azından diğer kimliklerden bir kimlik gibi saygı görmelidir. Kimliğin tanımında geçen "Türk" tâbiri, Dünyanın bizleri tanıdığı tâbirdir. Milletlerin adları kısa sürede değişmezler. Bunu değiştirmek, Dünya nezdinde Millet olarak tanınmaz hale gelmek demektir.

Türkiye'de yaşayan vatandaşlar "Türk", Fransa vatandaşları Fransız addedilmekte, Polonyalılara özgün adıyla "Polak" denmektedir. Almanya federal bir devlet olduğu halde vatandaşları "Alman"dır. Bu ülkelere nazaran çok daha güçlü bağlarla ulus-devlet bağlarını haiz Devletimizde, "Türk" tâbirini kullanmanın hiç de etnik kökeni tahrik eder tarafı yoktur.[150]

---

145 Aynı kanaat: Anayasa Mahkemesinin 1996/1 (siyasî parti Kapatmaya ilişkin) 1996/1 sayılı kararı.

146 Anayasa Mahkemesinin (siyasî parti kapatma) 2009/4 sayılı kararı.

147 *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi*, s. 85.

148 Gündüz-Gündüz, s. 3, 4.

149 Örneğin: Erdem, s. 20.

150 Yabancı bir yazara (Stevens, s. 215, dipnot 137'ye) göre, örneğin "Kürt" kelimesi siyasî bir anlamdan çok sosyo-ekonomik anlam içermektedir. Yapılan bir araştırmada, "Kürt" orijinli vatandaşlardan kendini etnik kökenine göre tanımlayanların oranı sadece %39,5'de kalmaktadır. Bakınız: *Kürt Meselesinde…,* s. 102. Farklı zamanlarda yapılan araştırmalarda ülke nüfusunun %90 veya civarının Türk kökenli oldukları, geri kalanlardan %7-9 arasındaki nüfusun kendilerini "Kürt" addettikleri görülmektedir. 2006'daki bir araştırmada ise, kendini Kürt addedenlerin toplam nüfusa oranı %7,2 olmuştur. Hattâ, Diyarbakır Dicle Üniversitesi tarafından yapılan ve Güneydoğu Anadolu'nun etnik kökenini belirleyen ankette, kendisini "Kürt" addeden nüfus %4 olmuştur. Bakınız: Önder, s. 39-41, 49-51.

Anayasada Türkiyelilik gibi bir üst kimlik anlayışına vurgu yapacak öneriler de[151] bir kısım sakıncalar barındırır:

1. "Türkiyelilik" kavramı, kendini farklı etnik kesimden görenlerin millete ait olmadıkları düşüncelerini teşvik edici niteliktedir.[152] "Türkiyelilik", ülkemizin mozaik yapıda olduğu dayatmalarını manüple edebilecektir.[153] Ülkemizde 150 yıl evvel azınlıklar kullanılarak Devleti bölme siyaseti, bugün "aynı kültüre mensup kişiler" arasına kimlik nifakı sokmak şeklinde planlanmaktadır.[154]

"Türkiyelilik", ülkede yaşayanları, mekân-toprak ile ilgilendireceği için, uzun vadede, psikolojik olarak toplumdan uzaklaştırır. Bu kavram, kişinin "ilgisini" toplumla değil, yaşadığı yer ile kurmasına vesile olacağı için, topluluğa ait olmayı 2. seviyeye düşürür. Dolayısıyla "Türkiyelilik" milleti unutturur; milletin zaman içinde çözülmesine sebep olabilir. Bu nedenle vatandaş odaklı, millete aidiyeti esas alan kapsayıcı kimlik tercih olunmalıdır.[155]

2. Topluma "Türkiyelilik" tâbirinin benimsettirilmek istenmesinin arkasında etnik özellikleri ön plâna çıkarmak artniyeti olabileceği; bunun da ayrışmayı körüklemek gibi tehlikeli sonuçlar doğurabileceği düşünülmelidir.[156] 1924 Anayasası Meclis görüşmelerinde, "Türk" kelimesi yerine Anayasaya yazılması teklif edilen "Türkiyelilik" tâbiri, görüşmelerde kâbul görmemiş, hükme bir de "vatandaşlık bakımından" tâbiri eklenmiştir.[157]

3. "Türkiyelilik" deyiminin Anayasaya yazılmasını isteyenlerin, bununla yetineceklerini; ileride Anayasaya kendi kimliklerinin yazılmasını talep etmeyeceklerini kimse garanti edemez.

4. "Türkiyelilik", alt kimlikler ihdas etmek özelliğine müsait bir nitelik taşır. Çeşitli kesimlerin kendilerini alt kimlik olarak tanımlamak eğilimleri ulusun kendi içinde farklı gruplara bölünmesine sebep olur. Ulus-devlette çoğunluğu oluşturan kesimin hâkimiyetinden ziyade, tüm kesimleri kapsayan ve ayrım gözetmeyen bir milliyetçilik anlayışının ikâme edildiğini görebiliyo-

---

151 Bakınız: Yayman, s. 392, 393.

152 Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku,* Yenilenmiş 18. Bası Filiz Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 57, 58.

153 Önder, s. 13.

154 Kösoğlu, Türk Olmak…, s. 65.

155 Umut Özkırımlı, *Milliyetçilik Üzerine Güncel Tartışmalar, Eleştirel Müdahaleler,* çev: Yetkin Başkavak, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 21-27.

156 Nomer, s. 58.

157 Bakınız: Sevinç, s. 31.

ruz.[158] Bu kapsayıcı ve ulusu kaynaştırıcı bakışı, İbni Haldun da, çok önceleri, "asabiyet" kavramına verdiği anlamla tesis etmiştir.[159]

5. "Türkiyelilik" tâbirinin, Türk topluluklarının olumsuz tepkisine sebebiyet vermeyeceği garanti edilemez. Bu tür girişimlerle, Ülkemiz ile Orta Asya Türk Devletlerinin yakınlaşmasını önlemenin amaçlanmış olabileceği de ihtimalden uzak değildir.

6. "Türkiyelilik" gibi ifadelerin yerine, 1924 Anayasasına benzer şekilde kendilerini farklı görme hakkına sahip vatandaşların, dil, din, ırk veya benzeri ayrım yapılmaksızın "Türk" addolunacağı ikâme olunabilir. Bu bütünleştirici tanımlama, farklılıkları belli bir dengede uyumlu hale getiren "Anayasal vatandaşlık" tanımıdır. Böylece siyasî bağların ve usûllerin kaynağını Anayasadan almasını sağlayan bir "anayasal yurtseverlik"te[160] uzlaşılmış olacaktır.

7. Bütüncül millî kimliklerde çözülmeye[161] sebep olan federatif yöntemlere kaymalar, kültürlerin çoğalmasının empoze edilmesi ve ulusaşırı şirketlerin etkinlikleri, küreselleşmenin günlük hayattaki etkisini göstermektedir. Bu tür özerkleşmeler ve federatif yapılaşmalar, global yapılaşmaları oluşturmayı hedeflemektedir.[162] Ülkemizde, ulus-devletin küreselleşmeye karşı direncinin kırılması ve tasfiye edilmesi maksadıyla; sun'i olarak empoze edilen veya dayatılan alt kimlikler hortlatılmak ve kozmopolit, kendi içinde birlik ruhunu bozan toplum yapısı inşa edilmek istenmektedir.

8. Ülkede çeşitli kimlikleri empoze etmeye çalışmak, kimlik üzerinden istismarlarını devam ettiren terör örgütleri için bulunmaz fırsattır.[163] Buna engel olmanın yolu, ayrışmayı körükleyecek politikalardan kaçınmaktır. Ül-

---

158 Aynı kanaat: Michael Billig, *Banal Milliyetçilik,* Çeviren: Mehmet Şişkolar, Gelenek Yayınları, İstanbul 2002, s. 35.

159 Bakınız: Korkusuz, s. 202-207.

160 Jan-Werner Müller, *Anayasal Yurtseverlik,* çeviren A. Emre Zeybekoğlu, Dost Kitabevi, Ankara, 2012, s. 14; Nur Vergin, Türkiye'nin mutluluğu ve 'anayasal vatandaşlık', *Zaman,* 06.03.2012, http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1255106&title=turkiyenin-mutlulugu-ve-anayasal-vatandas lik&haberSayfa=1, 12.03.2012.

161 Akad-Dinçkol, s. 201;

162 Sarıbay, Global Bakışla…, s. 131, 132

163 Derdiman, Yapay…, s. 3. Terör örgütleri "aslında ekonomik sorunlara çözüm üretileceğini ve demokratikleşmenin daha da artacağını fark ettikçe, Kürt sorununun bir milliyet sorunu olduğunu dayatmaya çalışıyor" Uğur Kömeçoğlu, Kürt Sorununun hakiki durumu, Zaman, 29.10.2011, http://www.zaman.com.tr/haber.do? haberno=1196107&title=yorum-doc-dr-ugur-komecoglu-kurt-sorunu nun-hakiki-durumu&haberSayfa=1, 03.11.2011

kemizde toplumsal yönden yaşayış zenginliği addedilebilecek olan yöresel yaşantıların etnik grup verisi olarak tanımlanmasının Milleti bölmeye yönelik dayatmalar olduğu kolaylıkla sezilmektedir.[164]

9. Kimlik sorunlarının giderilmesi, özgürlük, demokrasi, hukukun üstünlüğü, haklar, ödevler, güven vermek gibi unsurlara yeniden işlerlik kazandırmakla mümkün olacaktır.[165] Bazı kültürel hakların ve taleplerin yurttaşlıktan hareketle çözülebileceği görülmelidir.[166]

10. Millet ile vatandaş topluluğu aynı değildir. Millet kavramında topluluktan ayırıcı bir birliktelik şuuru vardır. Toplumsal ve millî tabandan yoksun kişisel ya da grup kimliği ayrımcıdır, birlik ve beraberliği bozan hastalıktır.[167]

Bu nedenlerle "Türkiye vatandaşlığı" gibi öneri de isabetli değildir.

5.4.3. Anayasada Kimlik Tanımının Yer Alış Şekli

Yukarıda değinilen nedenlerle, kimlik tanımının Anayasada yer alması bakımından şu hükümler yalnız örnektir:

1. Alternatif:

"Türkiye'de yaşayan kişiler, din, ırk ve kendi aralarında Türkçe'den başka dil kullanmaları gibi farklılıklar ayırtedilmeksizin (vatandaş olarak) Türk addolunur."

2. Alternatif:

"Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağıyla bağlı herkes Türk Milletinin bir ferdidir."

3. Alternatif:

"Türkiyeli olan herkes, Devletle bağı açısından Türk vatandaşıdır."

4. Alternatif:

"Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan herkes, 'Türk vatandaşı' olmanın verdiği hakları kullanır."

5. Alternatif:

"Türkiye vatandaşı herkes, (Milletin bir ferdi olarak) 'Türk' addolunur."

---

[164] Derdiman, Anayasa…, s. 367.

[165] Gündüz-Gündüz, s. 50.

[166] Üstel, s. 147; Gündüz-Gündüz, s. 50.

[167] Aynı kanaat: Kösoğlu, Türk Olmak…, s. 54.

6. Alternatif:

"Türk[168] Vatandaşlığı temel bir haktır. Bu hakka sahip olmada, bu hakkın kullanılmasında ve kaybedilmesinde dinsel, dilsel, ırksal, etnik ve benzeri hiçbir ayrım gözetilmez."

Bu alternatiflerde, "egemen kimlik" bulunmamakta ve Dünyanın bizi tanımasındaki kimliğimiz de "Türk" olarak kararlı bir şekilde korunmuş olmaktadır. Bunlar, herkesin sosyal hayatta kültürel kimliğini ifade etmesine de engel değildir.

Ayrıca; Anayasaya, "vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi usûl ve esasları ve hukukî sonuçları kanunla düzenlenir." ifadesinin konması faydalı ve yeterlidir.

SONUÇ YERİNE

Ülkemizde Devletin bölünmez bütünlüğü, üniter ve ulus devlet deyimleri, kimlikle ilgili konular ve resmi dilin Anayasada yer alıp almamalarını, siyasî, sosyal şartlar ve her birisinin kendine özgü vasıfları belirlemektedir.

Anayasa teorisi açısından bu konuda şunlar söylenebilir:

1. Devletin Ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesi, devleti korumak ve üniter yapıyı muhafaza etmek bakımından Anayasada yer almalıdır.
2. Anayasada üniter yapıyla ilgili önerilen alternatifler yukarıda yer almıştır. Burada vurgulanan, siyasî yerinden yönetim yerine, idarenin bütünlüğünü sağlayıcı denetime tâbi tutulacak güçlendirilmiş yerel yönetim sistemine geçilmesidir.
3. Anayasada "Devletin dilinin Türkçe olması" yerine, "resmî dilin Türkçe olduğu" belirtilmelidir. Makûl sayıda olan ve kendini farklı addeden topluluğa, istediklerinde ana dilleri öğretilebilir. Herkese Türkçenin öğretilmesi zorunlu tutulmalıdır. Herkes sosyal hayatta istedikleri dille anlaşabilmelidir. Bu, Lozan andlaşmasına uygun bir öneridir. Türkçe bilmeyenlere resmî işlerinde zorunlu yardımın usûl ve şartlarının kanunda düzenleneceği, hükme bağlanmalıdır.
4. Anayasada kendini farklı hissedenleri de kapsayan bir vatandaşlık tanımı benimsenebilir. Bu konuda örnek alternatiflere yukarıda yer verilmiştir.
5. Bir de, kendini etnik yönden farklı addeden kişilerin talep ettikleri haklardan yararlanabilmeleri için makûl bir oranın gözetilmesi[169] daha faydalı görünmektedir.

---

[168] Erdem'in (s. 20) önerisine "Türk" tâbiri eklenmiştir.

Tüm bu düzenlemelerin yapılması sırasında diğer devletlerin ya da terör örgütlerinin etkisi altında kalınmadığı kamuoyuna ikna edici şekilde açıkça gösterilmelidir. Yapılacak düzenlemeler terör örgütlerinin nemalanmalarını önleyici nitelikte olmalıdır. Düzenlemeler, illegal örgütlerin veya terör örgütlerinin sahiplenmesine imkân vermeyecek şekilde yapılmalıdır.

Terör örgütlerinin kendi içinde oluşturduğu hukuk dışı kurumsal durumdan vazgeçmesi mümkün değildir.[170] "Onu meydana getiren militanlar ve diğer katılımcılar, örgüt dağılırsa bir rol üstlenemeyeceklerini, kendi toplumsal tabanında saygınlıklarının biteceğini bilirler. İşte bu gerçekler bizi, terör örgütünün, kendini sürekli zinde tutmak için eylem yapma girişiminde bulunması gerektiği hissine götürür."[171] Devlet, terör örgütleriyle pazarlığa girmemelidir. Bir terör örgütü, kendini hiçbir zaman feshetmek istemeyeceğine göre, her pazarlıkta, uzlaşılması zor talepler ileri sürecektir. Bugün İspanya'da ayrılıkçı ETA terör örgütünün taleplerinin bittiği söylenemez. İspanya'da ETA terör örgütü, ırkçı bir yapıya da sahip olan[172] Bask bölgesinin özekleşmesiyle yetinmemiştir. Bask bölgesinin İspanya'dan farklı olduğunu iddia etmeye devam ederek, sonraki süreçte de ayrılma politikalarını başlatmıştır.[173]

Ülkede, dinin etnik milliyetçiliği törpüleyip millî birliği güçlendirebileceği[174] görüşlerini önemsemek gerekir. Bu arada siyasî yönden ilkeleri ve politikaları belirlerken, dinin toplumsal hayat realitelerine hassasiyet gösterilmelidir. Araştırmalarda, Doğu bölgelerinde dindarlık arttıkça terör örgütüne sempatinin azaldığı belirlenmiştir.[175] Devlet, terör örgütünün eylem ve stratejilerini etkisiz-

---

169 Önder (s. 15), bilimsel ölçütler ve uluslararası kabûllerin, bir ülkede mozaik yapının varlığı için etnik nüfusun, ülke nüfusunun en az %35'i civarında olması gerektiğini belirtmektedir. Uluslararası hukukta etnik grubun "kendi özelliklerini koruyabilecek" sayıda olması ölçütü için bakınız: Akbulut, s. 51, 52.

170 Aynı kanaat: "Adnan Kahveci Raporu 1992" nakleden: Yayman, s. 332.

171 Bakınız: Derdiman, Uyuşturucuyla Mücadelede…, s. 69, 70.

172 Fatma Gül Çökmez, *Bask Bölgesi: Etnik Milliyetçiliğin Tarihsel Gelişimi ve İspanya'daki Devlet Politikalarının Etkisi* Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review 8 (1) 2008, ss: 355-371, s. 357.

173 Eren OKUR, ETA/Bask Modeli mi? Türkiye Modeli mi?, BİLGESAM, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=819:etabask-modeli-mi-tuerkiye-modeli-mi&catid= 122:analizler-guvenlik&Itemid=147, 13.10.2012. ETA'nın tükenmeyen taleplerinin farkına varan Başbakan Zapatero, fazla iyimser olduğu için İspanyol halkından özür dilemiştir. Bakınız: International Herald Tribune, 15 Ocak 2007, nakleden:Çökmez, s. 367

174 Aynı kanaat: "Hikmet Özdemir Raporun 1993" başlıklı rapor, nakleden Yayman, s. 341; Korkusuz, s. 443; Akyol, Kürt Sorununu…, s. 11-19.

175 Polis Akademisinde Prof. Dr. Remzi Fındıklı yönetimindeki bir yüksek lisans tez çalışmasında "Van'da 375 kişi üzerinde yapılan araştırmaya göre PKK, dindar Kürtler arasında kendisine zemin bulamıyor. Araştırmada, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, dini kanaat ön-

leştirmek ve birlik ve beraberliği sağlamak amacıyla; dinî, ahlâkî ya da geleneksel sembollere ve söyleyişlere yer vermelidir. Böylece toplumsal hayatın realitelerine de işlerlik kazandırmış olacaktır.

Ülkede unutulmuş güzel değerleri hatırlatacak eğitim seferberliğinin başlatılması ve en çok annelere gerekli ilginin gösterilmesi faydalı olacaktır. Çünkü evlâdı yetiştiren esasen annedir.

Yurdun birçok yerinde esas sorunun kalkınma ve ekonomik sorun olduğu zihinden çıkarılmamalıdır.[176] Devletin sosyal devlet olmasından kaynaklanan görevlerinin hassasiyetle hatırlanmasında ve tüm Ülke yüzeyinde uygulamaya konmasında fayda vardır. Geri kalmış yöreleri teşvik yöntemleri uygulamak, istihdamı geliştirmek gibi öncelikler de, denetim ve takip şartıyla ihmal edilmemelidir.

Ön yargıdan uzak, daha iyi anlaşma ve kaynaşma bakımından hoşgörünün önemi büyüktür. İnsanlarımızda, millî kültürümüzün ayırıcı vasfı olan "başkalarının dertleriyle dertlenebilmeyi" isteklendiren politikaların ikâme edilmesinin önemli olduğu bilinmelidir.

Bu meziyetleri hiç tanımamış ya da unutmuş "Batının devleti", insanlarının "zorunlu olarak birlikte hayat sürdükleri" organizasyon olarak görülmektedir.

Zamanımızın vahşi kapitalizmine karşı insanın vicdanı ve merhameti direnecektir. Adam Shmit'in bile ekonomik serbestliği savunurken bu serbestliğin taraflarının insan olduğu, insanın vicdansız olmayacağı önyargısından hareket ettiği unutulmamalıdır. Bu noktada, yöreler arası sosyal işbirliğini geliştirici, komşuluk ilişkilerini artırıcı[177] ve insanı sorumluluk bilinciyle tekrar tanıştırıcı, bunu tanıyanlara da hatırlatıcı, insanın kapitalizmin ve küreselleşmenin tüketimi iştahlandıran girişimlerine direnmesini sağlayıcı "az ile de yetinebilmeyi" öğretici politikalar benimsenmelidir. Bu meziyetlerin insanı insan edeceği unutulmamalıdır. Şeyh Edabalı'nın dediği gibi, Devleti yaşatmak için önce insan yaşatılmalıdır.

---

derlerinin etkisinin azalmasına paralel olarak PKK'nın güçlendiğine işaret ediliyor." Bakınız: 'Dindarlık arttıkça terör örgütüne sempati azalıyor' *Zaman,* 12 Ağustos 2011, http://www.zaman.com.tr/ana-sayfa/dindarlik-arttikca-teror-orgutune-sempati-azaliyor/1168150.html, 15.08.2011

176 Aynı kanaat: Halil İnalcık, *Osmanlılar, Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler,* Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 267-272.

177 Furkan Derdiman-Oğuzhan Akyol, *Toplumsallaşma ve Komşuluk İlişkileri*, TÜBİTAK Ortaöğretim Öğrencileri Arası Araştırma Projeleri Yarışması, (Fotokopi) Bursa Polis Koleji, (Danışman: Fatih Aydoğan), Bursa, 2009, s. 114; Derdiman, Uyuşturucuyla Mücadelede..., s. 72, dipnot 20.